

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
Факультет міжнародних відносин і права  
Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

**ДИПЛОМНА РОБОТА**  
Магістр

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка  
Спеціальність 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська))

на тему: **Формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»)**

ДРСОА.017128.01.12

Виконала: студентка 2 курсу \_\_\_\_\_ 3. О. Атаманчук  
групи СОАм-21-1

Керівник \_\_\_\_\_  
д-р. пед. наук, доц. О. О. Рогульська

До захисту допускаю:  
Зав. кафедри іншомовної освіти і  
міжкультурної комунікації  
д-р пед. наук, проф.  
\_\_\_\_\_ 2022 р. \_\_\_\_\_ Н. М. Бідюк

Хмельницький, 2022



## АНОТАЦІЯ

Атаманчук З. О. Формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»). – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 – Середня освіта (Мова та література (англійська)) – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: д-р. пед. наук, доц. Рогульська О. О. – Хмельницький, 2022.

Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок, із них – 81 основного тексту. Робота містить 6 додатків та 70 джерела посилань.

Ключові слова: структура соціокультурної компетентності, формування соціокультурної компетентності, учні 7-х класів, спеціалізовані школи, мультимедійні презентації, тема «Travelling», урок англійської мови.

Магістерська робота присвячена дослідженню проблеми формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»).

У роботі здійснено теоретичний аналіз сутності поняття «соціокультурної компетентності» у науковій літературі; уточнено її структурні компоненти; схарактеризовано психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі як суб'єктів навчальної діяльності; виявлено особливості формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи; обґрунтовано доцільність використання презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи; розроблено, впроваджено та експериментально перевірено ефективність розроблених завдань для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи.

## SUMMARY

Atamanchuk Z. O. Developing Sociocultural Competence in the 7th-Graders of Specialized School by Means of Presentations (on the Example of the Topic “Travelling”). – Master’s thesis.

Thesis for acquiring Master’s degree in specialty 014.02 – Secondary education (Language and Literature (English)). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Professor Rogulska O.O. – Khmelnytskyi, 2022.

The paper consists of total volume of 109 pages, the main text comprising 81 pages. The work contains 6 appendices and 70 cited sources.

Keywords: structure of sociocultural competence, developing sociocultural competence, 7th-graders, specialized school, multimedia presentations, topic “Travelling”, English lesson.

Master thesis is devoted to the developing sociocultural competence in the 7th-Graders of specialized school by means of presentations (on the example of the topic “Travelling”).

In the paper theoretical analysis of the essence of the concept “sociocultural competence” in scientific literature has been studied; its structural components have been specified; the psychological and psychophysiological features of students at the secondary stage as subjects of educational activity have been characterized; the peculiarities of the developing sociocultural competence in the 7th-graders of specialized school have been revealed; the expediency of using presentations for the developing sociocultural competence in the 7th-graders of specialized school has been proved; the effectiveness of the developed tasks for the developing sociocultural competence in the 7th-graders of specialized school has been worked out and experimentally tested.

---

Author’s signature

---

The date of the work submission to defence

## ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	7
1 Теоретичні засади формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»).....	11
1.1 Теоретичний аналіз сутності поняття «соціокультурної компетентності» у науковій літературі; структура соціокультурної компетентності.....	11
1.2 Психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі як суб'єктів навчальної діяльності.....	20
1.3 Особливості формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи .....	27
1.4 Доцільність використання презентацій для формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи .....	35
2 Методичні засади формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»).....	46
2.1 Інтегроване формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів.....	46
2.2 Завдання на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи (на прикладі вивчення теми «Travelling»).....	51
2.3 Організація, методика проведення та аналіз результатів експериментального дослідження щодо перевірки ефективності розроблених завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи.....	59
Висновки.....	77

Перелік джерел посилань.....	82
Додаток А Приклад завдань на розвиток країнознавчого компоненту.....	90
Додаток Б Приклад завдань на розвиток лінгвокраїнознавчого компоненту..	94
Додаток В Приклад завдань на розвиток соціолінгвістичного компоненту....	97
Додаток Г Анкета.....	102
Додаток Д Завдання для передекспериментального зрізу.....	103
Додаток Ж Завдання для післяекспериментального зрізу.....	107

## ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нині базова загальна середня освіта має на меті розвинути й соціалізувати особистість учнів, поглибити в них відчуття національної належності та самосвідомості, підвищити рівень загальної культури, сформувати ціннісні світоглядні орієнтири, удосконалити екологічну манеру поведінки й мислення, розкрити креативний потенціал, модернізувати життєво необхідні та дослідницькі вміння й навички, посилити здатність дбати про власний розвиток та освіту протягом життя на тлі постійних глобальних викликів і кардинальних змін. Зміст навчання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти ґрунтований на єдності процесуального, предметного, емоційно-ціннісного складників. Опанування іноземної мови важливе в руслі міжкультурної парадигми, що прогнозує оволодіння мовою народу-носія, усебічне пізнання його традицій, світогляду, культури. З огляду на цей підхід, набуває значущості розвиток готовності до міжкультурної комунікації в контексті типової проблематики, тематичного спектру, ситуативних обставин, що регламентовані в навчальній програмі.

Відтак, формування соціокультурної компетентності в здобувачів освіти є прерогативою в побудові навчального процесу. У процесі розвитку такої компетентності опановують культурно-духовні надбання представників етносу, естетичні й морально-етичні регулятиви, що віддзеркалюють відносини між народами, зв'язок поколінь тощо.

Питання про соціокультурний аспекти навчання, знайшло теоретичне обґрунтування в працях багатьох учених (З. Бакум, А. Богуш, М. Боліна, В. Кононенко та інші). Особливості формування мовної особистості досліджувалися вченими Є. Боринштейном, Ф. Бацевичем, М. Пентилюк; механізми володіння відповідною культурою під час вивчення іноземної мови вивчали Н. Аніскіна, О. Бігич, Г. Борецька, Н. Бориско, С. Ніколаєва, Н. Скляренко, О. Тарнопольський та ін.

Питання про формування соціокультурної компетенції учнів середньої школи знайшло теоретичне обґрунтування в працях Н. Анікеевої, О. Безпалько, Г. Бондарчука, В. Бусела, А. Венгера, Т. Волкової, В. Воронова, тощо. Відомі вчені, зокрема І. Бех, В. Редько, акцентують на важливості інноваційних підходів до формування світогляду школярів, до вдосконалення їхніх умінь, розширення знань, поглиблення навичок.

Актуальність теми «Формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи на основі презентацій (на прикладі вивчення теми «Travelling»)» зумовлена необхідністю міжкультурної обізнаності учнів для досконалого та впевненого використання мови у ситуаціях міжкультурної комунікації. Хоча формування та розвиток соціокультурної компетентності вже було предметом наукового аналізу, зазначена проблема ще очікує ґрунтовного висвітлення. Отже, тема магістерської дипломної роботи є актуальною та перспективною.

Об'єкт дослідження – процес формування англомовної соціокультурної компетентності учнів 7 класів спеціалізованої школи.

Предмет дослідження – завдання на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7 класів спеціалізованої школи (на прикладі вивчення теми «Travelling»).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність та доцільність використання завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7 класів спеціалізованої школи (на прикладі вивчення теми «Travelling»).

Досягнення окресленої мети стало можливим завдяки виконанню низки завдань:

- 1) виконати теоретичний аналіз сутності поняття «соціокультурної компетентності» у науковій літературі; уточнити її структурні компоненти;
- 2) схарактеризувати психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі як суб'єктів навчальної діяльності;

3) виявити особливості формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи;

4) обґрунтувати доцільність використання презентацій для формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи;

5) розробити, упровадити та експериментально перевірити ефективність розроблених завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи.

Для виконання представлених завдань залучено різні методи наукового дослідження: *теоретичні* – синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукової літератури з дидактики, психології, психолінгвістики, мовознавства, методики навчання іноземних мов для підготовки наукового підґрунтя дослідження; теоретичний аналіз, аналіз педагогічного досвіду шкіл, навчального матеріалу підручників з іноземних мов для 7 класу шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом; констатувальний етап експерименту для визначення рівня сформованості соціокультурної компетентності в учнів 7 класів спеціалізованої школи; формувальний етап експерименту з метою перевірки ефективності запропонованих завдань для формування соціокультурної компетентності учнів середніх класів); *математичні*, що вможливили оброблення статистичних відомостей під час якісного й кількісного аналізу отриманих експериментальних даних.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у використанні матеріалів дослідження в практиці роботи загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл, у підготовці до практичних занять з методики викладання англійської мови, у підготовці курсових і дипломних робіт студентами гуманітарних спеціальностей, під час проходження педагогічної практики, у використанні результатів дослідження іншими науковцями, дослідниками та методистами для написання наукових статей та тез доповідей.

Апробація результатів. Базисні положення роботи оприлюднено й обговорено під час студентської конференції, що організована кафедрою іншомовної освіти і міжкультурної комунікації Хмельницького національного університету 19 травня 2022 року. Крім того, підготовлено публікацію для збірника матеріалів ІХ Міжнародного науково-методичного інтернет-семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ – Хмельницький, 2022).

Структура роботи. Магістерське дослідження має такі структурні компоненти: вступ, два розділи, висновки, перелік джерел посилань (70 найменувань, із них 28 – іноземною мовою), шість додатків на дев'ятнадцяти сторінках. Повний обсяг тексту становить 109 сторінки, із них 81 сторінка основного тексту. Робота ілюстрована 12 таблицями та 5 рисунками.

# **1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ-Х КЛАСІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ ПРЕЗЕНТАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ВИЧЕННЯ ТЕМИ «TRAVELLING»)**

## **1.1 Теоретичний аналіз сутності поняття «соціокультурної компетентності» у науковій літературі; структура соціокультурної компетентності**

У сучасних умовах більше обертів набирає переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «освіченість», «вихованість», «загальна культура» на поняття «компетентність». Це поняття може забезпечити досягнення нової якості освіти, спрямованої на всебічний розвиток особистості з метою підготовки її до активної та ефективної участі в суспільному житті з найбільшою користю для себе та для суспільства загалом.

Згідно із Законом України «Про освіту» (2017 р.), «компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність» [1]. Поняття «компетентність» поєднує багато важливих елементів, що повинна опанувати людина. Саме ці складники оптимізують успішну самореалізацію особистості в соціумі та її ефективну інтеграцію до суспільства.

Сутність будь-якої компетентності така, що вона як продукт навчання є наслідком саморозвитку індивіда, його особистісного зростання, самоорганізації й узагальнення діяльнісного й особистісного досвіду. Компетентнісний підхід – відображення усвідомленої потреби суспільства в підготовці людей, які не тільки знають, але й уміють застосувати свої знання на практиці. Ключові компетентності розвивають під час цілісної імплементації змістового наповнення освіти, що передбачене в загальноосвітній школі. Натомість предметні компетентності формують з огляду на зміст певної

навчальної дисципліни, їх опановують протягом року чи впродовж якогось етапу навчання. Під «компетентністю» розуміють якість особистості, що допомагає їй практично послуговуватися засвоєними вміннями, знаннями й навичками, раціонально оперувати ними в конкретних життєвих обставинах [25].

На сьогодні розвиток компетентностей учнів – одне з нагальних питань у сфері освіти, що водночас можна трактувати як спосіб розв'язання проблеми, яка постала у зв'язку із суперечностями між необхідністю забезпечити якість освіти та застосуванням традиційних методів.

На сучасному етапі все більшого значення набуває соціокультурна компетентність, опанування якої пов'язане з національною культурно-духовною спадщиною, міжнаціональними відносинами, зв'язком між поколіннями, морально-етичними й естетичними настановами, усталеними в суспільстві.

Уперше термін «соціокультурна компетентність» зафіксований у науковій праці Яна ван Ека 1986 року [3]. Поняття набуло неабиякого поширення у зв'язку з міжнародною діяльністю Ради Європи в контексті культурної співпраці. Законодавчі положення Ради Європи регламентують, що під терміном «іншомовна соціокультурна компетентність» варто розуміти знання соціокультурного простору, де в комунікації панує мова, яку засвоюють. Аналізована компетентність формує розуміння стосовно того, у який спосіб соціокультурне середовище може впливати на вибір лінгвальних одиниць, що використовують носії під час спілкування. Соціокультурне середовище охоплює низку соціально важливих складників: світоглядні настановлення, усталені традиції і звичаї, соціальні норми словесної поведінки.

У цей час в Америці вже широко застосовували поняття міжкультурної компетентності, що тотожне за семантикою до терміна «соціокультурна компетентність». До наукового обігу термінологічне словосполучення ввели Е. Голл та Г. Трегер (1954 р.). Учених вважають культурними антропологами наукової школи, що функціювала в Америці. У розвідці дослідників «Культура

та комунікація» обґрунтовано науково-прикладне розуміння сутності міжкультурної компетентності. Автори представили власну концепцію як «ідеальну мету, до якої має прагнути людина, бажаючи якомога краще і ефективніше адаптуватися до навколишнього світу» [4].

Усебічне опрацювання наукових праць засвідчує, що поняттям «соціокультурна компетентність» оперують насамперед вітчизняні автори. На противагу цьому зарубіжні дослідники схильні до використання терміносполучення «міжкультурна компетентність».

Світова соціокультурна ситуація нині трансльована й в українському просторі, де виникли реальні перспективи щодо налагодження співпраці із зарубіжними колегами. Такі нові можливості оптимізують дієвий діалог та взаємодію між представниками різних культур, розумінню культурного й духовного надбання інших етносів. З огляду на це соціокультурний аспект нині є провідним під час опанування іноземних мов у середній школі.

Не потребує доведення той факт, що мова – основний інструмент спілкування між людьми та пізнання навколишнього світу. У ході вивчення мови не можна фокусувати увагу лише на її базових компонентах, тобто на лексичному складі, граматичних чи на фонетичних особливостях. Щоб підвищити рівень володіння іноземною мовою та вдосконалити здатність нею комунікувати, учні мають пізнавати історію й культуру народу, його світогляд, ціннісні орієнтири. Поглибленню вміння учнів застосовувати іноземну мову в різних сферах сприятиме робота в напрямі розширення міжкультурної обізнаності. Розвиток не лише комунікативної, а й соціокультурної компетентності означає формування практичних навичок у конкретних міжкультурних комунікативних ситуаціях, із розумінням культури іншої країни. За умов розвиненої соціокультурної компетентності особа зможе успішно комунікувати з представниками іншомовної культури, упевнено почуватися в соціокультурному просторі зарубіжної країни.

У вітчизняних наукових джерелах існує багато дефініцій поняття «соціокультурна компетентність». Кожен дослідник розуміє його по-різному.

Проаналізуємо запропоновані науковцями визначення терміну «соціокультурна компетентність».

О. Огієнко запропонувала авторське трактування соціокультурної компетентності, яка розглядається нею як інтегративна якість особистості, що визначає її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності [36]. Дослідниця наголошує на інтегративності терміна, тобто на поєднанні в ньому декількох різних аспектів. Володіння соціокультурною компетентністю передбачає наявність у особистості внутрішньої готовності до різних видів діяльності у соціокультурному просторі.

Подібне трактування поняття, яке поєднує теоретичні та практичні аспекти соціокультурної компетентності, пропонує О. В. Овчарук. На думку дослідниці, соціокультурна компетентність являє собою інтегративну властивість особистості, що визначає її теоретичну й практичну готовність до соціокультурної діяльності, яка виражається в позитивному особистісно-усвідомленому ставленні до неї, у володінні глибокими і міцними знаннями та вміннями, спрямованими на вирішення соціокультурних завдань [21].

Л. Голованчук пропонує порівняно ширше визначення терміна «соціокультурна компетентність», трактуючи його як готовність особи до соціокультурної взаємодії, її здатність реалізувати діалогову комунікацію, вміння пристосовуватися до соціокультурного середовища іншої країни, знання соціального тла [8].

Дослідниця Т. Фоменко вбачає в соціокультурній компетентності якісну рису особистості. Таку рису можна сформувати внаслідок опанування комплексних знань щодо особливостей соціокультурного життя в іншій країні, її ціннісних вимірів. Соціокультурна компетентність забезпечує здатність і готовність реалізувати міжкультурну комунікацію з представниками інших народів [8].

У дослідженнях науковця Г. Фольмера соціокультурна компетентність описана як міжкультурне розуміння, свідомість: «здатність спілкуватися в умовах двомовності / багатомовності з представниками певної культури або

будь-якої іншої культури» [41]. У цій концепції акцентовано увагу не лише на розумінні інших осіб, а й на розумінні себе. Автор вважає, що навчання іноземної мови передбачає компаративний аналіз двох вимірів культурного досвіду. Перший аспект пов'язаний із результатом спілкування з представником іншої країни, другий – із самоусвідомленням. Сприйняття та аналіз обох вимірів сприяє досягненню міжкультурного порозуміння, «оскільки саме засобами мови, при зустрічі з іноземцем, шляхом прийняття та узгодження соціокультурного сенсу, власний і чужий досвід співвідносяться і можуть бути передані одне одному» [41].

Отже, усі подані дефініції відображають дві ключові характеристики зазначеного поняття: знання соціокультурних вимірів суспільного життя; здатність та готовність комунікувати з носіями інших мов та культур [35].

У межах теоретичного аналізу сутності терміна «соціокультурна компетентність» варто розглянути її структурні компоненти. Зарубіжний дослідник М. Сафіна вважає, що соціокультурна компетентність містить три складники:

- лінгвокультурний – знання лексичного рівня, із залученням соціокультурної семантики;
- соціолінгвістичний – володіння відомостями про лінгвальну специфіку соціальних прошарків, моделі спілкування різних поколінь, статей, соціальних груп;
- культурний – опанування даних про титульні особливості націй, мову яких засвоюють, їхніх усталених традицій і звичок, поведінкових норм, естетико-етичних положень, уміння доречно оперувати такими знаннями під час спілкування та не втрачати ознак представника іншої культури [10].

Відштовхуючись від визначення «компетентність» цей науковець відокремлює у компонентному складі соціокультурної компетентності знання, вміння та навички, якими володіє особистість у сфері соціокультури.

Дослідниця О. Базилевська описує такі складники соціокультурної компетентності:

- знання соціокультурних відомостей, зокрема щодо духовних ціннісних орієнтирів, культурних надбань;
- уміння й навички застосовувати знання в ході виконання певних завдань;
- формування власного ціннісного ставлення до культурного тла іншої країни [1].

О. Базилевська виокремила у складі соціокультурної компетентності знання, уміння і навички, які теж є базовими характеристиками терміна «компетентність», та доповнила цей перелік ставленням особистості до культури.

Аналізуючи аспекти компетентного складу соціокультурної компетентності, доцільно зупинитись ще на одному підході, який пропонує Т. Фоменко. Дослідниця розглядає зазначену проблему з іншого ракурсу, відмінного від тих, що були висунути іншими вченими. У своїй дисертації Т. Фоменко на основі систематизації поглядів різних науковців узагальнює перелік особистісних якостей та акцентує увагу на їх важливості у структурі соціокультурної компетентності. До особистісних якостей зараховують такі:

- особистісна орієнтованість, індивідуальна культура;
- соціальна активність, моральна поведінка;
- прозорість і відкритість дій;
- емпатія (взаєморозуміння) і толерантність (уміння терпимо ставитися до стилю життя іншої людини, до різних поведінкових моделей, іноземних традицій, релігії), тактовність, уміння рефлексувати;
- соціальна пристосованість, психологічна мобільність і комунікабельність;
- здатність пристосовуватися до мінливих умов у соціумі та інтегруватися до нього [14].

Соціокультурна компетентність, за дослідницею Т. Колодько, є складовою комунікативної компетентності.

В основу структури соціокультурної компетентності покладено принцип інтеграції змісту соціокультурної компетентності:

- знання (лінгвокраїнознавчі, країнознавчі, соціолінгвістичні);
- уміння та навички використовувати опановані знання [18].

Країнознавча компетентність, уважає дослідниця, – це здатність особистості усвідомлювати знання про народ – носія мови, про культуру країни, про основні факти державного устрою, про історію, географію, економіку, літературу, мистецтво, особливості побуту, традицій, звичаїв тощо [18].

На думку автора, лінгвокраїнознавча компетентність пов'язана зі знаннями особливостей мовленнєвої і немовленнєвої поведінки, які є важливими для спілкування, і вмінням поводити себе відповідно до цих знань. До них можна зарахувати:

- а) загальну поінформованість (про умови й особливості повсякденного життя, міжособистісні стосунки, суспільні цінності тощо);
- б) соціальні умовності (старт і завершення бесіди, ситуації для привітання, вибачення, жестикуляція);
- в) соціальні звичаї (візити, їжа, напої, запрошення) [17].

Соціолінгвістична компетентність, стверджує Т. Колодько, пов'язана з використанням мови (із правилами етикету та ввічливості, усталеними нормами, що скеровують взаємини між поколіннями, представниками різних статей, соціальними групами), зі здатності обирати й використовувати мовні форми і засоби, адекватні меті та ситуації спілкування.

Соціокультурна компетентність засвідчує спроможність людини адекватно сприймати, характеризувати, оцінювати іншомовні тексти, що були прочитані або прослухані, а також висловлювання про Батьківщину, історію рідного краю, народні звичаї і традиції українського народу та народів, мови яких вивчають, мистецтво, національні свята, загальнолюдські вартості тощо. Крім того, ідеться про здатність оперувати тими одиницями, що потрібні для успішного досягнення певних комунікативних цілей.

У цілому критичний аналіз наукової літератури дозволив сформулювати власне визначення цього терміна та описати його структурні компоненти. У нашому дослідженні соціокультурна компетентність потрактована як складник комунікативної компетентності, що засвідчує наявність сформованих знань про специфіку культури представника іншої країни, про традиції, поведінкові моделі, етикет, а також уміння доречно оперувати цими знаннями під час спілкування, зберігаючи ціннісні ознаки носія рідної культури. Високий рівень сформованості соціокультурної компетентності в особистості вможлиблює її інтеграцію до глобальної та національної культури [31].

Під соціокультурною компетентністю учня розуміють таку якість особистості, що виражена в гармонії країнознавчого, лінгвокраїнознавчого, соціолінгвістичного компонентів, які дають змогу індивідові розуміти особливості еволюції культури, у ході якої створюють, зберігають, примножують і передають загальнолюдські цінності, вибудовувати власну модель поведінки відповідно до духовного надбання, традицій і сьогодення не тільки рідного народу, а й інших націй, уміти комунікувати іноземною мовою в різних ситуаціях, зважаючи на культурне тло різних народів.

Соціокультурна компетентність має таку структуру (рис. 1.1):

1) країнознавчий компонент (передбачає знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається, знання про народ - носія і творця культури, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї);

2) лінгвокраїнознавчий компонент (оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести) поведінки; здатності сприймати мову в її культурноносній функції, з національно-культурними особливостями, яка включає знання мовних одиниць (безеквівалентної і фонової лексики; сталих виразів, кліше, ідіом; лінгвістичних маркерів соціальних стосунків і ситуацій; фразеологізмів, афоризмів, прислів'їв і приказок; фонетичних і граматичних засобів спілкування; моделей дискурсу), у тому числі з національно-культурним

компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій);

3) соціолінгвістичний компонент – знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів [38].

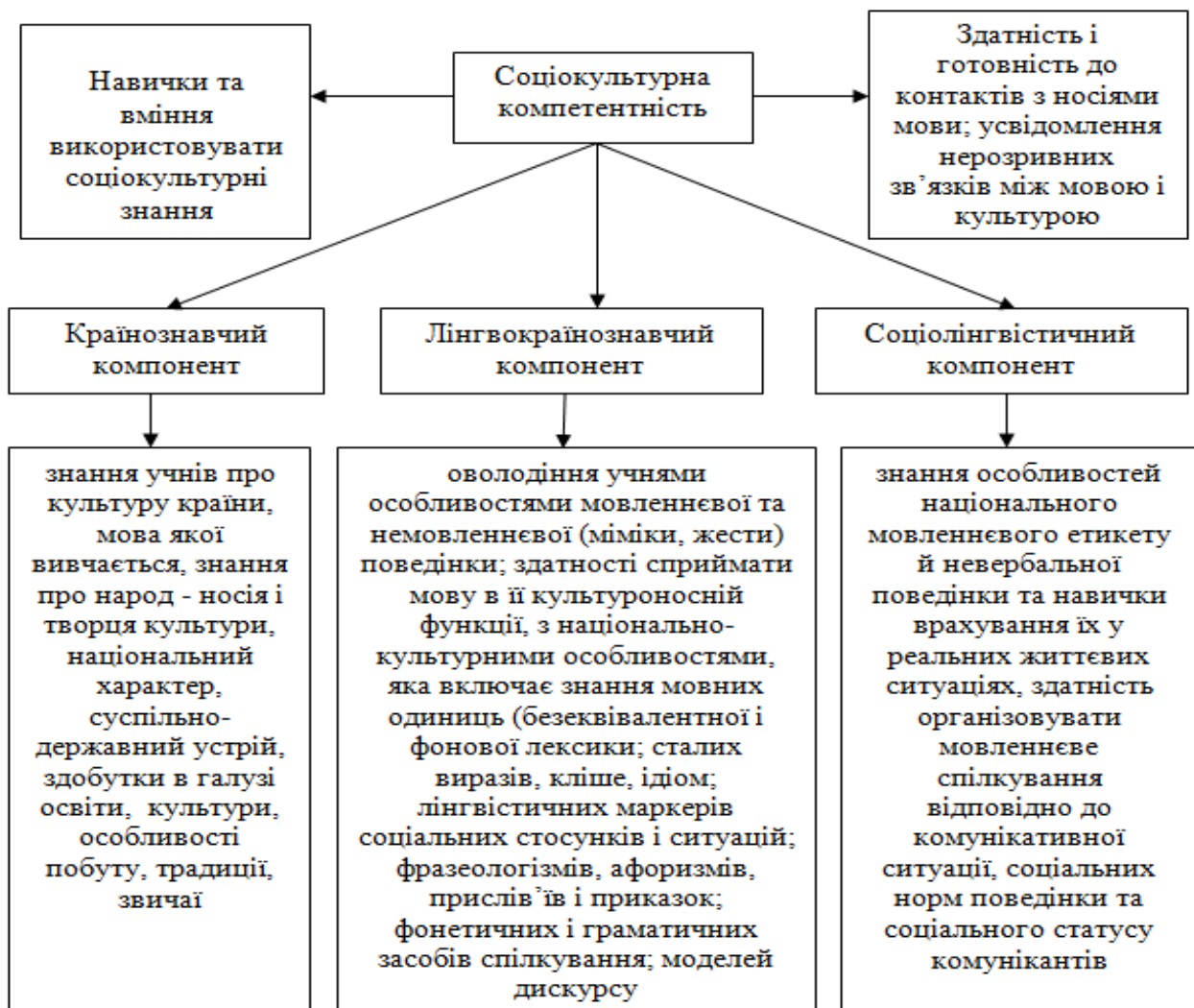


Рисунок 1.1 - Запропонована структура соціокультурної компетентності

Навички та вміння використовувати соціокультурні знання, що оптимізують:

– розуміння та доречне витлумачення автентичних письмових та усних різножанрових і різностильових текстів, низки форм презентації;

- досягнення взаєморозуміння в безпосередньому спілкуванні;
- успішне усне й писемне спілкування.

Ідеться також про готовність і здатність налагоджувати контакти з різними носіями мови; усвідомлювати природні зв'язки між культурою та мовою; демонструвати соціокультурну уважність, чутливість і спостережливість; порівнювати явища в рідній та іноземній культурі, характеризувати такі феномени й рефлексувати їх; виявляти емпатію, толерантність, неупереджено та доброзичливо ставитися до людей [31].

Усі виокремлені компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані і формування має відбуватися комплексно. Але виокремлення складників соціокультурної компетентності дає змогу краще врахувати їх у навчальному процесі. Високий рівень сформованості соціокультурної компетентності дає учневі змогу:

- передбачати потенційні соціокультурні труднощі, що з'являються в разі міжкультурної комунікації, окреслювати варіанти їх подолання;
- пристосовуватися до іншомовного середовища, уміло наслідувати канони ввічливості, демонструвати повагу до усталених традицій і ритуалів, поважати манеру життя членів іншої культурної спільноти;
- створювати основу для подальшого розвитку соціокультурної компетентності професійно-профільного характеру;
- самостійно вивчати інші країни, народи, культурні спільноти;
- реалізувати соціокультурну самоосвіту в будь-яких інших сферах комунікації, які раніше не вивчали [13].

Тобто, на нашу думку, основна мета навчання іноземній мові може бути досягнута за умови адекватного формування соціокультурної компетентності учнів.

Урахування психологічних та психофізіологічних особливостей школярів основної школи як суб'єктів навчальної діяльності сприяють ефективному

формуванню соціокультурної компетентності учнів, адже це допоможе дібрати найефективніші форми, методи та засоби навчання.

## **1.2 Психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі як суб'єктів навчальної діяльності**

Успішність вивчення іноземної мови в школі залежить від того, чи взяті до уваги психолого-педагогічні особливості школярів. Оперування такими відомостями дає змогу добирати методично доцільні прийоми, форми й засоби для організації навчального процесу.

Середній ступінь – завершальний період у формуванні базису для інтенсивного опанування іншомовними навчальними відомостями. Саме на ньому продовжується розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності. Мовлення учнів вирізняється більшою змістовністю, багатством структури та лексичного складу.

Крім говоріння й аудіювання, посутню увагу звертають на читання як вид мовленнєвої діяльності. На цьому етапі мовлення характеризують як таке, що має більш комунікативний характер. Помітно збільшується обсяг і кількість матеріалів, що учні мають уміти читати «про себе». Учителі повинні цілеспрямовано розвивати вміння ознайомлювального читання для отримання основних відомостей, а також уміння читання, що навчає, – для одержання повних даних. Для читання учням пропонують не тільки художні тексти, а й широкий перелік науково-популярної, суспільно-політичної літератури. Після прочитання тексту школярі повинні вчитися складати план, готувати тези до матеріалу, із яким вони ознайомилися, представляти письмові повідомлення, відповідно до вимог програми.

Учні середніх класів мають опанувати фактично весь обсяг граматичних відомостей, що потрібні для побудови усного мовлення. Важливо організувати роботу для розвитку рецептивних умінь і навичок, а також розпочинати формувати потенційний словник учнів, що продовжується і в старших класах.

Якщо вчитель знатиме вікову специфіку школярів середнього ступеня, то гарантовано зможе дібрати раціональні й доречні форми, прийоми, засоби навчання, що оптимізують успішне виконання окреслених завдань.

Основні психологічні особливості учнів середнього шкільного віку такі:

1) відчуття дорослості, що засвідчує суб'єктивне переживання дитиною власної готовності стати повноправним учасником колективу на паритетних засадах, а також об'єктивну передумову для усвідомлення унікальної індивідуальності:

2) зміна моральних орієнтирів, цінностей, заперечення власного статусу дитини;

3) відсутність відчуття повноцінної дорослості, хоча є потреба у визнанні себе оточенням як дорослого, наслідування зовнішніх привабливих і зручних ознак дорослості;

4) вияв соціальної активності (бажання допомагати, домагатися справедливості);

5) прагнення бути самостійною та незалежною особистістю, що супроводжуване постійними критичними висловлюваннями на адресу оточення, зокрема батьків;

6) вибіркова критичність свідомості (підліток помічає недоліки в моделях поведінки тих, хто його оточує, проте не увідовіджує це з суспільними вимогами та з вимогами до себе);

7) чутливе ставлення до критичності на свою адресу з боку дорослих людей, це нерідко супроводжуване виявом агресії чи апатичністю; наявність глибоких переживань, вибір неадекватної моделі поведінки як наслідок переоцінювання своїх можливостей;

8) надмірне зацікавлення особами протилежної статі.

Основна детермінанта почуття дорослості: бажання самоствердження. Воно має соціальні (спорт, шкільне навчання, суспільно корисна праця тощо) та асоціальні прояви (бійки, бойкот, лихослів'я, елітаризм тощо). Вчителю слід враховувати потребу юнака чи дівчини виробити власний світогляд, усвідомити

себе членом суспільства. У зазначений період учитель має формувати в учнів середніх класів розумові дії й операції (пам'ять, спостережливість, сприймання, креативність, спеціальні літературні, технічні та інші здібності, самокритичність, упевненість у собі, здатність проводити самоконтроль, самостійно оновлювати знання й використовувати їх у навчальній та в практичній роботі).

Визначальною особливістю учнів середнього ступеня є виховання самостійності, самоствердження. Діти підліткового віку не сприймають суворих вимог, не допускають елементів примушування, прагнуть досягти паритетного статусу з дорослими. У них все більше формується вибірковий пізнавальний інтерес, допитливість. Учня на середньому ступені навчання складно зацікавити елементарними вправами, йому не подобається контроль учителя, а також усе, що здатне обмежувати ініціативність, вияв творчості, самостійність. Для учнів зазначеного віку характерний розвиток уміння критично оцінювати зміст, форми, прийоми навчання. У школярів помітно розширюється сфера зацікавлень, збільшується потреба в постійному спілкуванні з друзями. Крім того, з'являються нові мотиваційні стимули для здобуття освіти, що безпосередньо стосуються окреслення життєвих перспектив та утвердження ідеалів. Водночас учням бракує широкого спектру пізнавальних інтересів, бажання поглиблювати власні знання. Іноді навчальна мотивація виявляється достатньо сильно (отримання відмінних оцінок, завоювання лідерства в класі та ін.), однак це нерідко призводить лише до формального розв'язання завдань у межах навчальної діяльності.

Оскільки психічний розвиток особистості середніх класів залежить від навчання, то продуктивність зусиль прямо пропорційна до її настрою. Працюючи з підлітками, педагог повинен пам'ятати про особливості емоційного розвитку в цьому віковому періоді. Діти починають налагоджувати стосунки з різними людьми, відчувати нові емоції, шукати цікаві для себе види діяльності [14].

Суттєвою особливістю учнів середніх класів є розвиток і складніших

психічних процесів. Ідеться про осмислене опанування абстрактних відомостей, теоретичних засад, закономірностей у межах вивчення різних навчальних дисциплін. Фахівці-психологи констатують, що в учнів цього віку достатньо сформований рівень розвитку якостей мислення: критичність, цілеспрямованість, усвідомленість, контроль за власною діяльністю.

Поведінка середнього школяра дедалі більше стає цілеспрямовано організованою, свідомою, вольовою, дедалі більшу роль у ній відіграють стійкі критерії і норми, своєрідні життєві принципи. У нього з'являються елементи дорослого світосприймання, стійка система цінностей; породжується інтерес до внутрішнього світу – свого та інших людей; з'являється вміння поставити себе на місце іншої людини і співчувати їй.

Для комунікативного розвитку школярів середнього періоду характерне формування й удосконалення механізмів добору лінгвоодиниць, варіантів побудови висловлювання, помітна поява індивідуального стилю в мовленні. Загалом у середньому віці фіксують якісні зрушення в комунікативній діяльності, це позитивно позначається на вдосконаленні навичок і вмінь комунікувати іноземною мовою.

У шкільному навчанні та вихованні, зокрема і в навчанні іноземної мови, не можна не брати до уваги всіх цих вікових особливостей учнів середніх класів. Доцільно враховувати динаміку мотивів навчальної діяльності. Також слід пам'ятати про вікові розбіжності пам'яті, мислення, уваги тощо, про особистісні риси учнів середнього шкільного віку, пов'язані зі спілкуванням у процесі навчання, з оцінкою і самооцінкою успішності навчальної діяльності. Оскільки при навчанні іноземної мови роль спілкування особливо важлива, дотримання вікових характеристик набуває особливого значення: педагогічне спілкування на уроці іноземної мови і поза ним (між учнями, між учителем і класом) має відповідати вимогам, оптимальним для цієї вікової категорії [15].

Наголосимо, що старший підлітковий вік – це період, коли в структурі особистості з'являються гострі суперечності. На цьому етапі школяр активно формується, тому вимагає від педагога високого рівня педагогічно-методичної

майстерності. З огляду на специфіку середнього ступеня, учитель має докладати максимальних зусиль для мотивування підлітків, для зацікавлення їх навчальними дисциплінами, для поглиблення опанованих на початковому етапі знань, умінь і навичок.

До основних домінант навчальної діяльності як основного засобу пізнання та самопізнання належать:

- 1) розширення зв'язків з навколишнім світом;
- 2) спілкування з ровесниками;
- 3) формування позитивного ставлення до навчання;
- 4) вибіркового характеру навчання;
- 5) проблемність і емоційність викладу матеріалу вчителем;
- 6) вплив об'єктивних і суб'єктивних чинників, які можуть спотворити цінність навчального процесу;
- 7) можливість наукового пошуку, коли успіх сприяє формуванню позитивних емоцій [16].

Отже, вивчення іноземної мови під час занять та в ході позакласної роботи потрібно організовувати, з огляду на психологічні й педагогічні засади.

Плануючи та проводячи заняття, педагоги мають брати до уваги такі особливості:

- 1) специфіка віку, вікової психології, пізнавальних ресурсів підлітків на середньому ступені навчання, їхній загальний розвиток;
- 2) інтелектуальний розвиток школярів цієї вікової категорії;
- 3) раціональність і всебічність способів побудови навчально-пізнавальної роботи учнів, організації навчальних занять, що мають посилювати зацікавлення культурними цінностями свого та інших народів;
- 4) добір навчальних відомостей на підставі принципу викладу «від простого до більш складного»;
- 5) демонстрування міждисциплінарних зв'язків;
- 6) зацікавлення етико-естетичними, суспільно-політичними засадами, художніми текстами, історією рідного краю, а також країн, мову яких

вивчають; формування соціокультурної компетенції може відбуватися завдяки фоновим знанням з інших предметів стосовно вивчення і сприймання чужої культури.

Важливі чинники підвищення ефективності навчання в учнів середнього ступеня: змістове наповнення дисциплін і застосовувані методи, тому що навчальні матеріали здатні по-різному позначатися на становленні учнів. Для цього необхідно оптимально розв'язати проблему, пов'язану з добором засобів для організації навчально-пізнавальної діяльності школярів середнього віку. Рекомендовано практикувати ті прийоми й методи, які посилюють бажання школяра ставати активним учасником групової діяльності, розвивають захоплення, дарують радість та спонукають до ентузіазму. В учнів на середньому етапі навчання «розвивається здатність міркувати, обґрунтувати свої судження, доводити істинність висновків, контролювати процес міркування, а здатність критично мислити стає джерелом критичного ставлення до засвоєваних ними знань» [16].

Для середнього ступеня навчання характерне застосування навчальних прийомів, що здатні активізувати розумово-мовленнєву роботу, стимулювати виконання різних завдань. Школярі надають перевагу тим завданням, у ході реалізації яких потрібно продемонструвати самостійність, уміння синтезувати відомості, проаналізувати особливості мовленнєвої ситуації. Натомість втрачають актуальність ті вправи, що передбачають імітування роботи, просте запам'ятовування відомостей. Середній ступінь є вирішальним у створенні комунікативної основи для оволодіння інформаційними технологіями. Суттєво зростає питома вага домашніх завдань, запланованих у межах самостійної роботи.

Отже, формування рівня соціокультурної компетентності учнів відбувається за наявності сприятливих дидактичних умов. Серед сприятливих умов варто виокремлювати такі: аналіз вікових особливостей школярів; успішна соціалізація, оптимальні соціальні обставини; високий рівень педагогічної майстерності вчителя; мотивування дітей до оволодіння мовами;

застосування інноваційних прийомів, що допомагають активізувати навчально-пізнавальну діяльність школярів; надання якісних методичних матеріалів, що вможливають комплексне формування соціокультурної компетентності. Серед засобів навчання, які використовують на цьому ступені навчання, можна назвати презентаційні прозирки, тематично-ситуативні зображення, кодограми, інфографіку, схеми й таблиці, роздаткові кейси для роботи в парах та індивідуально, аудіо- й відеозаписи. На сьогодні констатовано низку тенденцій в організації навчального процесу на середньому ступені: практикування численної кількості завдань, що імітують природні ситуації спілкування іноземною мовою; збільшення питомої ваги самостійної діяльності школярів; акцентування уваги на вербальній наочності та лайфхаках; надання переваги груповим і парним формам роботи [17].

### **1.3 Особливості формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи**

«Навчальна програма з іноземних мов для спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов» регламентує соціокультурну відповідність на кінець 9-го класу. Очікують, що учень уміє:

- виконувати широкий спектр мовленнєвих функцій, реагувати на них, використовуючи поширені засоби вираження в нейтральному реєстрі;
- розуміти базові правила ввічливості, вибудовувати свою поведінку відповідно до них;
- зважати на найбільш суттєві відмінності в традиціях, звичаях, усталених звичках і правилах поведінки, поважати цінності й ідеали, властиві рідній країні та державі, мову якої вивчають.

Навчальна програма має рамковий характер, тому проміжні результати готують учителі за класами та з огляду на кінцеві досягнення [18].

Опановуючи теми в межах програми, учні середніх класів засвоюють специфіку культури, традиції, звичаї, суспільно-політичні реалії, національну символіку інших країн, формують уявлення про життя однолітків і дорослих,

пізнають здобутки у сфері культури, ознайомлюються з архітектурними пам'ятками, музеями та театрами, вивчають побут країни тощо.

Надалі формування соціокультурної компетентності передбачає на середньому ступені розвиток низки вмінь і навичок:

- усвідомлювати змістове наповнення прочитаних і прослуханих текстів, що мають соціокультурний і країнознавчий характер;
- виявляти культурні та країнознавчі відомості, систематизувати їх і зіставляти з феноменами рідної культури;
- опанувати типові ситуації мовленнєвого етикету, національно марковані правила й комунікативні норми спілкування, поведінкові моделі, відповідно до особливостей вікової та соціальної групи (рецептивно або репродуктивно);
- розпізнавати в текстах лексичні одиниці з національно-культурною конотацією (згідно з програмним словниковим мінімумом), точно трактувати семантику лексем, уживати відповідно до ситуацій;
- представляти самостійно підготовлені проекти про особливості мови й культури країни, про носіїв мови, згідно із запланованими темами;
- послуговуватися лінгвокраїнознавчими джерелами й довідниковими працями;
- посилювати соціолінгвальну та соціокультурну спостережливість, чутливість, демонструвати толерантність і неупередженість.

На середньому ступені навчання вчитель спрямовує свою роботу так, щоб учні мали змогу вдосконалювати власну соціокультурну спостережливість та рефлексивне мислення, акцентує увагу на їхніх мовних і культурних відмінностях. Учні мають опанувати навички адекватного розуміння та аналізу поведінки, дій, думок і почуттів тих осіб, які проживають в іншій країні. Варто наголосити на тому, що школярі повинні навчитися не очікувати певної моделі поведінки, що віддзеркалює іншомовну культуру, намагатися долати стереотипні уявлення та упереджене ставлення [19].

Звернемо увагу на те, що культурна діалогова комунікація вимагає комплексу вмінь: уміння уявляти себе в ролі різних учасників комунікації; уміння бути ініціативним в інтеркультурному спілкуванні; уміння передбачати недоліки соціокультурного характеру, що породжують різноманітні непорозуміння; уміння демонструвати власну відповідальність за подолання потенційних міжкультурних конфліктів; уміння бути дипломатичним і толерантним у взаєминах; уміння гідно представляти свою культуру; уміння функціювати в полікультурному просторі.

Формування соціокультурної компетентності учнів можливе за певних умов:

- комунікативне орієнтування освітнього процесу на раціональне застосування мовних і мовленнєвих відомостей, формування під час навчального процесу оптимальної атмосфери, що імітує реальну комунікацію, доцільна комунікативна поведінка вчителя, який, використовуючи різні методи, форми і види навчальної діяльності, надає можливість учням сформувати навички й уміння іншомовного спілкування в усіх його функціях (пізнавальній, регулятивній, ціннісно-орієнтаційній, етикетній) у межах сфер і тем, окреслених програмою;

- аналіз індивідуальних та вікових особливостей і можливостей учнів, ступеня мотивування й готовності опанувати іноземну мову, характеристика учнівських інтересів, рефлексія їхнього життєвого та освітнього досвіду;

- ситуативне спрямування навчального процесу, що сприяє усвідомленню учнями реальних соціальних умов, умотивовуючи, стимулюючи їхню мовленнєву діяльність;

- надання пріоритетів колективним формам навчання, урізноманітнюючи роботу школярів та створюючи умови для усвідомлення ними різноманітних соціально-комунікативних ситуацій;

- комплексне виконання цілей навчання: практичної, розвивальної, освітньої та виховної (цілей соціокультурного навчання на уроках англійської мови; засвоєння іноземної мови в практичному вимірі, що прогнозує

опанування численних мовних одиниць, знання яких дає змогу вибудовувати міжособистісну комунікацію іноземною мовою, відповідно до типових різновидів мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, говоріння, письма (практичні цілі); розширення духовного виміру людини, удосконалення й поглиблення знань про культурні надбання країни, мову якої опановують, а також рідної держави (живопис, історія, художня література, звичаї та традиції, музика); про структурні особливості іноземної мови, її системний характер, специфіку (освітні цілі); планування виховного впливу на школярів у ході засвоєння мови іншої країни (добір тематичних відомостей, що віддзеркалюють усталені моральні цінності суспільства, пропонування учням під час навчання таких проблемних завдань, виконання яких вимагає висловлювання власних емоцій, почуттів, поглядів, критичного оцінювання різних позицій (виховні цілі); формування індивідуально-психологічних рис, що позитивно позначаються за загальної успішності з опанування мовленнєвої діяльності іноземною мовою (фонетично-інтонаційна організація, адаптивність артикуляційного апарату, оперативна та тривала слухова й зорова пам'ять, мовне чуття тощо); формування спеціальних навчальних умінь (розвивальні цілі);

– синтез нових і традиційних підходів; актуальність особистісно орієнтованого підходу, що зважає на індивідуальні характеристики, цінності та інтереси кожного школяра; застосування комунікативного підходу, що вможливорює засвоєння мови як процесу, який найбільш точно відображає умови реальної комунікації;

– комплексна реалізація принципів; процес навчання англійської мови в основній школі потрібно організовувати з огляду на дидактичні засади науковості, проблемності, системності, доступності, послідовності, а також усвідомленого засвоєння навчального матеріалу.

Системний принцип передбачає оволодіння мовою як структурою, де всі елементи взаємозалежні та взаємопов'язані. Учні середніх класів, володіючи навичками аналізу та синтезу, здатні поєднувати, порівнювати та проводити

паралелі між певними явищами у мові, тому використання даного принципу сприятиме загальному розвитку мислення і є особливо актуальним.

Принцип доступності вимагає підбирати доцільний матеріал відповідно до рівня учнів, тобто він не має бути надто важким для сприйняття, непосильним для них. Досить важливим є підбір методики, за якою вчитель працює на уроці. При плануванні уроку варто звертати увагу на реальні можливості учнів, враховувати їх. Наприклад, важливим при вивченні іноземної мови є використання автентичних матеріалів. Але не завжди вони відповідатимуть рівню знань учнів, тому особливу увагу слід звернути на їх підбір.

Дотримання принципу науковості гарантує об'єктивне й усебічне представлення фактичного матеріалу, зосередження уваги на характері причинно-наслідкових зв'язків, формування навичок оперування термінологією. Доцільність використання цього принципу зумовлена тим, що у юнацькому віці більш поширеним стає смислове (логічне) запам'ятовування нового матеріалу, тобто у процесі його тривалого опрацювання та повного осмислення. Також абстрактні поняття становлять більший інтерес для учнів основної школи.

Принцип послідовності наголошує на поетапному викладенні матеріалу, від менш важкого до складнішого, тому доцільно пов'язувати матеріал, що вивчають, із життям учнів, окреслювати можливості використання таких відомостей на практиці. Це посилюватиме зацікавленість учнів освітнім процесом.

Принцип проблемності сприяє розвитку творчих здібностей та креативності мислення учнів середнього шкільного віку, його застосування дає можливість учням самостійно знайти вихід із певної ситуації. У даному випадку учні середніх класів вивчатимуть мову ситуативно, що сприятиме розвитку соціокультурної компетентності.

Принцип контрастивності базований на міжмовному порівнянні. Застосування принципу оптимізує вивчення й чітку диференціацію мовних конструкцій, що представляють іноземну та рідну культуру.

Ураховуючи вищезначені принципи і особливості середнього шкільного віку, доцільним у формуванні соціокультурної компетентності учнів зазначеного віку є:

- виконання завдань діяльнісного, проблемного, творчого характеру, які забезпечують розвиток креативного мислення, загальнонавчальних умінь, навичок об'єктивно рефлексувати власний досвід, переосмислювати його, окреслювати індивідуальну траєкторію та стратегії розвитку;

- усвідомлене використання учнями власного навчального досвіду у вивченні рідної мови, міждисциплінарних зв'язків, що розвиває компаративні, систематизаційні, узагальнювальні навички, а також навички цілісного усвідомлення загальної шкільної освіти як етапу, що може знайти розвиток відповідно до подальшої життєдіяльності;

- використання текстових й ілюстративних матеріалів, що спрямоване на формування толерантності, поважного ставлення до традицій і звичаїв, культури інших народів, мову яких опановують [39].

Ефективності розвитку соціокультурної компетентності досягають через максимальне залучення школярів до навчальної діяльності, де створено умови для фахової орієнтованості й міжкультурної комунікації [20].

Отже, формування соціокультурної компетентності – це цілеспрямоване планування роботи на уроці іноземної мови, що вимагає застосування комплексу навчальних методів, прийомів, засобів.

Соціокультурний компонент тренується через автентичні матеріали, наочні посібники, аудіовізуальні засоби навчання. Вивчення іноземної мови учнями – це завжди «вторгнення» в інший культурний вимір і залучення до іншої картини світу, здатність людини жити і діяти в сучасному полікультурному світі. Для цього застосовують різноманітні форми роботи – як традиційні, так і інноваційні (комунікативні вправи, ігрова діяльність,

розігрування комунікативних ролей, пошукова й проєктна робота, оперування сучасними інтернет-технологіями, інтерактивними методами, технологіями розвитку критичного мислення).

До переваг використання іншомовних автентичних матеріалів у навчальному процесі з учнями 7 спеціалізованих (профільних) класів можна віднести те, що вони мають справжню освітню цінність, оскільки містять інформацію про все, що трапляється в світі; відображають усі зміни, які відбуваються у мові; можуть бути ефективно використані для розвитку навичок усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання); до них належать різні за видами матеріали (фрагменти художніх текстів, публікації в медіа, тексти рекламних оголошень, репортажні матеріали), які мають різні мовні стилі; автентичні матеріали підвищують комунікативну та пізнавальну мотивацію учнів до навчання іноземної мови, оскільки є цікавими та корисними, хоча часом і не зовсім простими для розуміння і потребують лінгвостилістичного та лінгвокраїнознавчого аналізу та коментаря; наближають школярів до реального життя, реальної іноземної мови та культури народу-носія цієї мови.

Для розвитку соціокультурної компетентності з використанням автентичних матеріалів можуть бути запропоновані соцмережі, блоги, брошури, календарі і розклади, показники, вивіски, карти, меню, повідомлення про погоду, листи, розповіді та вірші, щоденники студентів, есе, статті з газет і журналів, бюлетені, романи, інтерв'ю, бесіди, ток-шоу, реклама по телебаченню, радіо, відео-кліпи, фрагменти фільмів, ситуативні мультиплікаційні фільми, телевізійні шоу, що торкаються відомих тем, повнометражні фільми, матеріали радіо- і телепередач, які полегшують сприйняття іншомовної інформації та допомагають учням розширити свої можливості; міжнародна мережа Інтернет як інформаційне та міжкультурне середовище, що долучає користувача до культури тієї чи іншої країни тощо.

Одним із ефективних методів формування соціокультурної компетентності в учнів у процесі вивчення іноземної мови є рольова гра – виконання учнями

ролей, заданих певними ситуаціями, які вимагають використання особливої поведінки та відповідної лексики. Учні експериментують, використовуючи свої знання про реальний світ, і водночас розвивають здатність взаємодіяти з іншими людьми. Це простий спосіб пізнання навколишньої дійсності, один із найдоступніших шляхів до оволодіння знаннями, уміннями, навичками, спонукає до психологічної переорієнтації. Такий метод посилює розумову активність, сприяє швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу; під впливом зміни типу міжособистісних стосунків учень долає психологічний бар'єр спілкування; розвиває здатність бути мовним партнером, правильно добирати вербальні засоби, згідно з певною ситуацією, використовувати невербальні засоби. На заняттях з англійської мови використовуються: ділові, сюжетні, ситуативно-рольові ігри.

Сучасні соціальні мережі сприяють налагодженню довірливих взаємин між педагогами та учнями, зменшують психологічну дистанцію між ними, сприяють вияву учнем активності на занятті, спонукають його до дослідницької діяльності. Програма «Skype» дає можливість зануритися в справжнє середовище англомовного спілкування. Організація веб-конференцій, учасниками яких стають носії мови, оптимізує розвиток соціокультурної компетентності учнів, підвищує їхню мотивацію у вивченні англійської мови.

Використання «Mind maps» сприяє розвитку критичного мислення. Учні самостійно добирають відомості, формулюють спільні ініціативи та ідеї, апробують опановані вміння, знання й навички в різних повсякденних ситуаціях, обґрунтовують власні міркування та позиції, розширюють асоціативне мислення, практикують навички тематичного орієнтування, розрізняють головне та другорядне, застосовують креативний підхід до подолання проблеми, мислять самостійно, ставляться з повагою до думки інших. Для використання методу потрібно вибрати ключове слово та розташувати його в центральній частині аркуша або дошки. Учні повідомляють завдання: упродовж 5-7 хвилин потрібно записати всі слова, вислови, фрази, ідеї, а також асоціації, що пов'язані із зазначеним словом.

Школярі фіксують усі ідеї протягом зазначеного часу. Потім учні обмінюються своїми записами в парах або в малих групах, обговорюють їх та порівнюють. Так відбувається взаємне навчання.

Під методом проєктів розуміють такий комплексний метод, що допомагає індивідуалізувати освітній процес, самостійно планувати, організувати й контролювати навчальну роботу. Аналіз проєктування в руслі опанування іноземної мови доводить, що це такий вид роботи, у ході виконання якої вдосконалюють низку аспектів інтегрованого володіння мовою: читання, аудіювання, діалогічне й монологічне мовлення, читання, писемне мовлення [55].

Проєктну діяльність планують на короткий термін (протягом одного або кількох уроків) чи виконують упродовж кількох тижнів, семестру, року. Реалізуючи певний проєкт, школярі опрацьовують отримані відомості, зіставляють різні напрями країнознавства (історія, географія), що безпосередньо стосуються культури, звичаїв і традицій різних національностей, аналізують особливості стереотипного сприйняття явищ.

Завдяки методові компаративного аналізу, школярі мають змогу ознайомитися з тими текстами, що інформують про іншомовну культуру. За результатами такої роботи учні готують аналогічний текст, де подають опис подібних вітчизняних явищ і реалій. Ознайомлення з іноземною культурою побудоване на компаративному аналізі, систематичному оцінюванні сформованих і нових понять про країну [56].

Одним з ефективних методів розвитку соціокультурної компетентності учнів є моделювання навчальних ситуацій спілкування [56]. Ситуації спілкування можна розподілити на морально-етичні (взаємовідносини батьків і підлітків; якості й можливості людини), соціальні (проблеми навчання, працевлаштування в нашій країні та інших країнах світу), науково-пізнавальні (розвиток науки та техніки, мистецтва, екологічні проблеми) та інші. Ситуації моделюються у вигляді рольових ігор, міні-проєктів, дебатів. З метою організації дискусій/дебатів можна використовувати як спеціально

сформульовані в підручнику завдання, так і суперечливі твердження, коментарі чи іншу інформацію з додаткових джерел або запропоновану самими учнями.

#### **1.4 Доцільність використання презентацій для формування англomовної соціoкультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи**

Мультимедійна технологія – це сучасна технологія, що передбачає використання комп'ютера та інтеграцію, оброблення, відтворення різновидів сигналів, середовищ, інструментів обміну відомостями. Одним із ефективних засобів навчання, на нашу думку, є мультимедійна презентація, яка забезпечує функцію передачі інформації. Вона також забезпечує отримання зворотного зв'язку в процесі її сприйняття та засвоєння, оскільки інформація, представлена в наочній формі, є найбільш доступною для сприйняття, засвоюється легше і швидше.

На думку Т. Гужви, мультимедійна презентація є одним із найбільш поширених засобів для ілюстрації навчального матеріалу. Створюючи мультимедійну презентацію, учень може взаємодіяти з віртуальними об'єктами або з пізнавальними процесами, що відображено на моніторі. Учений стверджує, що мультимедійні презентації вможливають створення інформативного, візуалізованого матеріалу про певний об'єкт, імітують реальність, відтворюючи її на екрані [10].

Інформацію, яка сприймається візуально, можна розділити на 3 види:

- тексти, таблиці (структуровані тексти),
- діаграми, графіки (графічні уявлення оброблених текстів, формул),
- зображення (фотографії, ілюстрації, відеофрагменти).

Використання ілюстрацій, анімацій і звуку в освітній діяльності стає все більш важливим і у зв'язку з впровадженням в повсякденне життя засобів мультимедійних засобів навчання. Учитель може або залишатися на позиціях «школи пам'яті», змушуючи дітей запам'ятовувати навчальні матеріали, або створювати «школу сприйняття», допомагаючи дітям сприйняти необхідні

знання та вміння, зокрема, за допомогою аудіо-відео-зорових образів та ілюстрацій [22].

Сформованість елементарного рівня комп'ютерної грамотності дає змогу вчителю розробляти унікальні освітні матеріали, що налаштовують учнів на досягнення успішних результатів і мотивують до діяльності. Освітній потенціал презентації, як технічного засобу навчання став гарною допомогою в здійсненні наочної підтримки навчання іноземної мови. Для створення мультимедійних презентацій учитель використовує низку сучасних програмних засобів («Microsoft PowerPoint», «Macromedia Flash», «Picasa», «Photodex ProShow» тощо) [23].

Презентації можна демонструвати як на моніторі для невеликого кола осіб, так і на екрані за допомогою мультимедійного проектора. Кожний слайд може бути відображений на екрані, роздрукований на папері або прозорій плівці, наповнений текстовою та графічною інформацією, з можливістю використання мультимедійних компонентів (анімації, аудіо- та відео- файлів тощо) [7].

Під час демонстрування слайдів об'єкти з'являються на екрані в заданій послідовності, поступово, у зазначений час, що зафіксований користувачем для посилення наочності матеріалу та акцентування на особливо важливих моментах його змісту. За потреби вчитель має змогу не дотримуватися зазначеної послідовності для демонстрування прозірків, повернутися або прогорнути вперед у потрібному порядку, що акцентує увагу учнів. Відео та звук також можуть бути творчо вбудовані в слайдах [10]. Компоненти презентації наведені на рис.1.2

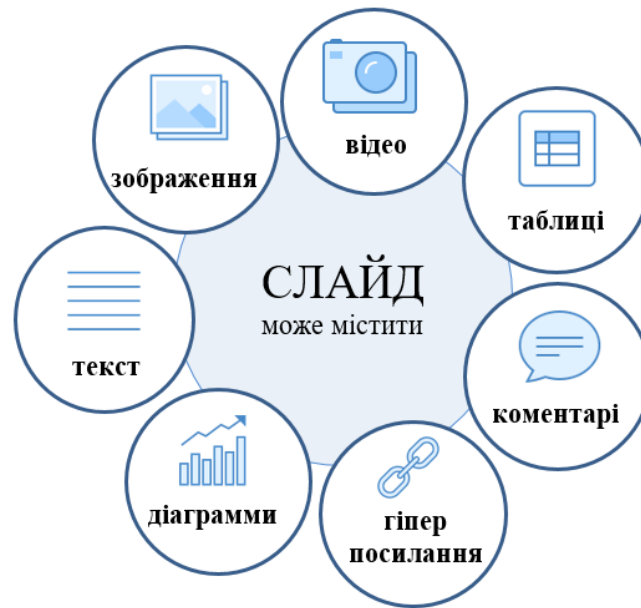


Рисунок 1.2 - Компоненти презентації

Найбільш поширені комп'ютерні презентації, серед яких розрізняють слайдові та потокові презентації. Варто змінювати підготовлені прозирки на моніторі, чергувати послідовність їх появи. Крім того, людина, яка представляє матеріали, має змогу заздалегідь налаштувати автоматичне ілюстрування об'єктів, із дотриманням часових інтервалів.

Слайдова презентація розроблена за допомогою Microsoft Office PowerPoint, OpenOffice.org Impress, Quick Slide Show, MySlideShow і демонструється як послідовність слайдів.

Іншим видом презентацій є потокові презентації, що вможливають безперервне потокове відображення об'єктів, а також зазначення конкретного часу для їх показу. Ідеться, по суті, про відео, що має навчальний функціонал. «Adobe Flash», «Microsoft Movie Maker», «AnFX Visual Design», «Virtual Tour Builder» – основні програми для створення описаних презентацій [26].

У літературі не існує загальновизнаної класифікації мультимедійних презентацій за типом змісту та оформленням. Науковці пропонують класифікувати презентації за ступенем їх «оживлення» різними ефектами. Розрізняють такі групи презентацій:

1) офіційна презентація – доповіді, звіти перед публічною й мотивованою аудиторією, з огляду на характер якої готують презентації в суворому стриманому дизайні, дотримуючись єдиного шаблону в поданні всіх прозірків, чітко структуруючи та розміщуючи текст і зображення, відповідно до порушеної теми;

2) офіційно-емоційний тип презентацій, що допомагає досягнути двох основних цілей – транслювати інформацію та змотивувати слухачів, переконати в чомусь;

3) плакати – показ демонстраційного матеріалу, що оформлений на прозірках із мінімальною кількістю текстового супроводу; при цьому комп'ютером послуговуються як слайд-проектором; доповідач має всебічно й повно пояснити зміст порушеної теми, тому бажаним є єдиний шаблон оформлення;

4) подвійна дія – тип презентації, за якого демонструють зображення, а також текстові відомості, що деталізують зміст викладу, розширюють його та поглиблюють;

5) інтерактивний семінар – заняття, що проходить у форматі активного діалогу зі слухачами; такий семінар вимагає використання різних анімацій, рухомих зображень, тематичних світлин, навігаційних об'єктів; презентаційний матеріал розгалужують, зважаючи на відповіді аудиторії, те, у який спосіб слухачі реагують, ставлять запитання, висловлюють свої думки;

б) роздавальний ілюстративний е-матеріал – представляють якомога докладно й вичерпно, тому що слухач не має змоги щось уточнити в доповідача; такі презентації нерідко використовують для організації самостійної діяльності; необхідно ретельно продумувати інтерфейс, навігацію прозірками;

7) інформаційний ролик потрібно представляти окремо, як самостійний елемент, що не потребує пояснювального супроводу від викладача; матеріал демонструють в автоматичному режимі; така презентація має інформаційно-рекламне наповнення, унаочнена необхідними матеріалами, що покликані

досягнути швидкого візуального й емоційного ефекту; для більшого ефекту в презентації можливий пояснювальний текст диктора.

Іншою ознакою класифікації навчальних презентацій є за дидактичними матеріалами на учительські та учнівські.

Учительські презентації призначені для:

- ілюстрування лекції, доповіді (тільки малюнки, графіка, відео);
- лекційного супроводу (зображення, текстові повідомлення, інтерактивні інструменти для комунікації зі слухачами);
- систематизації й узагальненого подання відомостей про результати роботи школярів, наприклад, для звітування під час педагогічної наради, методради тощо;
- формулювання проблеми, пізнавального мотивування колег та учнів;
- самооцінювання, перевірки опанованих знань або вмінь, тестування;
- комплексного виконання названих функцій.

Відповідно до призначення, презентацію вчителя поділяють на такі типи:

- проблемна – вступ до теми;
- інформативна, що має інструктивний характер, демонструє приклади для школярів, повідомляє про форми та критерії оцінювання, допомагає в разі консультивання; вивчаючи тему, учні можуть працювати з такою презентацією самостійно, оскільки матеріали доступні для них на постійній основі;
- діагностична, контрольна, що оптимізує перевірку вмінь і знань школярів, допомагає проводити самооцінювання після засвоєння певної теми, окремих розділів чи уроку; здобувачі освіти мають змогу звертатися до такої презентації самостійно в індивідуальному порядку.

Підготовка учнівських мультимедіапрезентацій дає змогу представити результати, досягнути внаслідок проведених досліджень, реалізованих проєктів, виконаної самостійної роботи. Крім того, такі презентації оптимізують реалізацію випереджувальних завдань, сприяють глибокому ознайомленню з новими відомостями.

Відповідно до чисельності школярів, які організовують підготовку презентацій та представляють їх, диференціюють:

- індивідуальні презентації, що створює лише один учень;
- групові презентації, до створення яких залучена група учнів у невеликій кількості;
- класні презентації, що розробляє весь клас – індивідуально або в малих групах, які мають підготувати окремі слайди.

Дослідники Л. Гаврілова та І. Хижняк виділяють основні переваги презентаційного подання матеріалу:

- інформаційна місткість – подання в межах одного презентаційного комплексу великого обсягу різноформатних відомостей – графічних, звукових, текстових та ін.;
- компактність – використання для однієї презентації різнотипних носіїв, що відмінні за розміром та мають різний ступінь зручності;
- емоційна привабливість – розташування матеріалів презентації в зручній та оптимальній послідовності, що полегшують сприйняття; доцільне поєднання візуальних і звукових образів, добір вдалих кольорів, що породжують позитивні емоції;
- наочність – презентація унаочнює, конкретизує чи обґрунтовує певні теоретичні положення;
- мобільність – загалом для презентації достатньо носія й комп'ютера, тобто вона може демонструватися в різних умовах;
- інтерактивність – можливість безпосередньо впливати на хід презентації;
- економічну вигоду – тиражування презентацій на носії коштує набагато менше за друкування матеріалів;
- багатофункціональність – створена одного разу презентація згодом може застосовуватися в інших умовах і з іншою метою [21].

Мультимедійну презентацію доцільно використовувати на різних етапах уроку. Розглянемо детальніше етапи уроку для використання презентацій.

1) Організаційно-мотиваційний етап. Мета етапу – організація учнів і налаштування на продуктивну навчально-пізнавальну діяльність, підготовка учнів до роботи на уроці, підвищення інтересу до теми уроку, активізація пізнавальної діяльності, формування позитивної мотивації, потреби в оволодінні новими знаннями, вміннями, навичками, введення в іншомовну атмосферу за рахунок різноманітності форм роботи. На слайдах презентації демонструються тема і мета уроку, девіз, епіграф, проблемне питання, фото-, аудіо-, відеофрагменти, висловлювання відомих людей. У результаті відбувається налаштування класу на плідну роботу, швидке включення в ритм уроку.

2) Перевірка домашнього завдання. Мета етапу – з'ясування рівня знань учнів. У презентації можуть демонструватися різноманітні завдання, вправи, тести для перевірки знань учнів, дискусійні питання, порівняльні таблиці, схеми, ілюстративні матеріали, тощо. У результаті відбувається усунення типових помилок, корекція розуміння матеріалу тощо.

3) Актуалізація знань учнів. Мета етапу – створення суперечності між відомим раніше і невідомим матеріалом, формування розуміння актуальності теми. У ході презентації порушують нагальні проблеми, аналіз яких логічно доводить потребу в засвоєнні нової теми, розгляді проблемних ситуацій, короткому узагальненні вивченого раніше матеріалу у вигляді таблиць, схем тощо. У результаті відбувається спільне формування дидактичної мети уроку; спільна постановка завдань.

4) Засвоєння нових знань. Мета етапу – ознайомлення учнів з новим матеріалом. У презентації демонструються основні поняття, схеми, діаграми, таблиці, малюнки, фото-, аудіо-, відеофрагменти, що ілюструють особливості матеріалу, що вивчається; завдання з пошуку матеріалу, проблемні питання, формулюються висновки. У результаті відбувається актуалізація пізнавальної діяльності учнів, включення їх в пошукову роботу, в самоорганізацію навчання; систематизація і схематизація нових знань.

5) Закріплення (узагальнення та систематизація) вивченого матеріалу. Мета етапу – перевірка правильності розуміння вивченого матеріалу, корегування знань. У презентації пропонуються слайди з попередніх уроків теми, які допоможуть пригадати вивчений раніше матеріал, дискусійні питання, що вимагають творчого осмислення матеріалу, вправи і завдання на тренування у використанні вивченого матеріалу, перевірка рівня засвоєння матеріалу у різних формах (тесту з множинним вибором, співставлення, тексти з пропусками з можливістю вибору відповіді з запропонованих та визначення власної відповіді тощо) з подальшим аналізом результатів, активізація вивченого матеріалу, спільне розгадування, кросвордів, пазлів, які виведені на екран. У результаті відбувається закріплення знань; доповнення, уточнення, корекція.

б) Контроль знань. Мета етапу – організація контролю і самоконтролю. У презентації поетапно демонструються завдання різного рівня складності, використовуються різні способи контролю і самоконтролю. Учні записують відповіді в зошиті або на спеціальному бланку відповідей. Перевірка правильності відповідей здійснюється зміною слайдів [28].

У процесі навчання англійської мови можливе створення найрізноманітніших презентацій, які можна розділити на різні тематичні категорії. До них відносяться навчальні презентації, які застосовуються на уроках, відрізняються: за видами мовленнєвої діяльності (при навчання читання, аудіювання, говоріння чи письма); за видами мовної діяльності (при навчанні лексиці, граматиці чи фонетиці); за видами опор (змістовна, смислова, вербальна, ілюстративна).

Узагальнюючи досвід науковців щодо створення та застосування презентацій на уроках, слід дотримуватись рекомендацій.

1. Весь урок не повинен бути побудований на презентації. Слайди презентації можна використовувати на різних етапах уроку, під час пояснення нового матеріалу, закріплення, контролю рівня знань.

2. Відбір матеріалу для презентації повинен відповідати принципам науковості, доступності, наочності. На уроках англійської мови метою презентації можуть бути: формування умінь і навичок; супровід пояснення вчителем нового матеріалу; первинне закріплення знань; узагальнення та систематизація знань. Формування умінь і навичок частіше проходить у вигляді бесіди з учнями. Запитання такої бесіди доцільно візуалізувати в слайди, але не у вигляді простого тексту. Питання можуть бути представлені як невеликий відеоряд, фото, малюнок, що вимагають коментаря, таблицею, схемою.

3. Повторюючи вивчений матеріал, можна навести 1-2 слайди з попередньої презентації (якщо така була), причому їх оформлення не варто різко міняти під новий фон, так краще спрацює асоціативна пам'ять.

4. При поясненні нового матеріалу значну роль відіграють можливості самої презентації та її оформлення. Послідовність показу і логіка побудови залежать від змісту досліджуваного матеріалу, особливостей сприйняття учнями класу, індивідуальності вчителя.

5. Слайди бажано не перевантажувати текстом. Краще розмістити короткі тези, дати, імена, терміни. Найбільш важливий матеріал, що вимагає обов'язкового засвоєння, краще виділити яскравіше, оригінальніше для включення асоціативної зорової пам'яті.

6. У презентацію узагальнюючого уроку можна включити схеми, таблиці, діаграми. Фрагменти слайдів презентації, які використовувались раніше, можна перегрупувати з метою проведення порівняння або аналізу і представити учням. Найбільш продуктивними були презентації, в яких після пояснення або представлення матеріалу, були розміщені вправи на закріплення або контроль. Ці вправи учні проробляють прямо з екрану індивідуально або фронтально. Можливість показати правильну відповідь дозволяє організувати взаємо- або самоперевірку швидко і ефективно.

Використання презентацій на уроках англійської мови має такі переваги застосування:

- поєднання різноманітної текстової аудіо-та відеонаочності;

- можливості використання для презентацій як інтерактивної, так і мультимедійної дошки, що дозволяє краще систематизувати новий лексичний, граматичний, фонетичний матеріал та створити підтримку під час навчання всіх видів мовленнєвої діяльності;

- можливості використання окремих слайдів в якості роздаткового матеріалу (опори, таблиці, діаграми, графіки, схеми, колажі, роздруківки на папері);

- можливості управління увагою учнів за рахунок ефектів анімації і гіперпосилань; активізації уваги всього класу;

- можливості використовувати різноманітні форми організації пізнавальної діяльності (фронтальну, групову, індивідуальну);

- підтримці пізнавального інтересу учнів, посиленні мотивації навчання, а також ефективності сприйняття і запам'ятовування нового навчального матеріалу;

- здійснення контролю нових знань і систематизації вивченого матеріалу;

- економії навчального часу;

- розвитку креативних здібностей в організації навчальної діяльності [29].

Водночас, аналіз досвіду дозволяє виявити наступні труднощі в застосуванні презентацій:

- використання інформаційно-комп'ютерних технологій у системі навчальної роботи на уроках англійської мови вимагає попередньої ґрунтовної підготовки від вчителя;

- підготовка уроку з використанням мультимедійних технологій потребує значних витрат часу в порівнянні зі звичайним уроком;

- вибір технічного засобу навчання утруднюється відсутністю науково обґрунтованого комплексного аналізу їх використання та методичних рекомендацій.

Використання мультимедійних презентацій на уроці англійської мови допомагає: змінити форму навчання з традиційної на інноваційну, комунікативну, інтерактивну, заглиблену в спілкування; підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок з реальним життям для набуття практичних умінь; викликати інтерес до отримання інформаційних повідомлень та відтворення власних; виховувати та розвивати особистість учнів одночасно з процесом засвоєння нових знань; розвивати креативні здібності учнів; зняти бар'єри страху; створити атмосферу співробітництва всього колективу; інтенсифікувати процес навчання, зробити його більш наочним, цікавим, динамічним і сучасним, і як результат, досягнути головної мети навчання - виховання особистості, яка здатна розвиватися в умовах сучасного суспільства [25].

Крім того, ефективними з огляду на розвиток навичок мислення, пізнавальної та самостійної дослідницької діяльності учнів є мультимедійні презентації, які проектуються та розробляються самими учнями при вивченні навчального матеріалу. Вчителі відзначають високий рівень мотивації учнів до навчання у випадках, коли учням надається можливість за допомогою сучасних інформаційних технологій представляти результати цікавого для них навчального проекту, що виконувався під керівництвом вчителя.

## **2 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 7-Х КЛАСІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ ПРЕЗЕНТАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «TRAVELLING»)**

### **2.1 Інтегроване формування англомовної соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи**

Якщо розглядати поняття «компетентність» з точки зору освітнього процесу, то можна сказати, що компетентність – це насамперед результат навчання. Завдяки вивченню навчального матеріалу учень набуває певної компетентності – специфічних знань, навичок – і набуває досвіду, а отже виявляє наполегливість, самовпевненість і відповідальність (особистісні якості). Крім того, компетентність у навчальному процесі є результатом інтегрованого навчання (інтеграція теорії та практики, інтеграція методів навчання та освітніх технологій, інтеграція навчальних дисциплін).

Компетентність характеризується можливістю (вмінням, бажанням) застосовувати знання та вміння в реальному житті, проявляючи найкращі особистісні якості. Соціокультурна компетентність – явище складне. Вона включає, як вже було зазначено у попередньому розділі, наступні компоненти:

- країнознавчий – знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається, знання про народ - носія і творця культури, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї.

- лінгвокраїнознавчий – знання мовленнєвої та немовленнєвої (жести, міміка) поведінки; здатність сприймати мову в її культуроносній функції з національно-культурними особливостями, яка включає знання мовних одиниць (сталі вирази, кліше, ідіоми, лінгвістичні маркери).

- соціолінгвістичний – знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організувати мовленнєве

спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів.

Соціокультурна компетентність – це знання культурних особливостей носія мови, його традицій, норм поведінки і етикету, вміння розуміти і адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури, а формування соціокультурної компетентності в своїй основі має на меті інтеграцію особистості в систему світової та національної культури.

Багато науковців вважають, що соціокультурна компетентність є частиною іншомовної комунікативної компетентності, тобто соціокультурна компетентність входить до складу кожної мовної та мовленнєвої компетентностей. Тому можна дійти висновку, що не існує універсальних етапів для формування соціокультурної компетентності, тобто її формування відбувається комплексно. С. Ніколаєва в своїй праці «Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика» зазначає, що навчання культурних аспектів повинно бути частиною навчання аудіювання, говоріння, читання та письма.

#### *Формування соціокультурної компетентності в читанні та аудіюванні.*

Читання та аудіювання є одним з найефективнішим способів збільшення соціокультурних та лінгвокраїнознавчих знань в учнів. Адже тексти (країнознавчі, публіцистичні, художні) і аудіювання (аудіо записи, відео, різні передачі) є найбільшим джерелом отримання соціальних, лінгвістичних та країнознавчих знань. Але обов'язково потрібно проводити дотекстовий та текстовий етапи роботи, адже вони мають велике значення.

Під час дотекстового етапу, учні налаштовуються на вивчення та обговорення відповідної теми, акумулюють знання з лексики та усувають труднощі з розуміння змісту та ознайомлення з новою лексикою, незнання якої може вплинути на неправильне розуміння тексту. Завдання вчителя ознайомити учнів з новими лексичними одиницями, словосполученнями, перефразувати, пояснити, замінити синонімом або проілюструвати за допомогою презентації.

Вчитель повинен обговорити з учнями не лише головну тему та проблему, про яку буде йти мова у тексті чи аудіо-записі, але й робити порівняння з нашою культурою, ініціювати прогнозування змісту тексту тощо. Відтак, перший дотекстовий етап проходить у вигляді обговорення та аналізу, оскільки накопичення країнознавчих знань не веде автоматично до адекватного розуміння іншої культури і до успішного порозуміння змісту (прочитайте назву тексту і скажіть, про кого (що) йтиметься мова в даному тексті; подивіться на слайд (графік, карикатуру, фотографію) і зробіть припущення щодо змісту тексту; напишіть (складіть) історію, використовуючи ключові слова (словосполучення) з тексту).

На текстовому етапі учні повинні прослухати чи прочитати текст, щоб повністю його зрозуміти, або ж виокремити лише конкретну інформацію, яка нам потрібна. Обов'язково потрібно проаналізувати та обговорити отриману інформацію після читання або прослуховування тексту, для кращого її сприйняття та правильного розуміння, з метою усвідомлення учнями взаємозалежності мови та культури (прочитайте текст та поділіть його на змістовні частини, підбираючи заголовок до кожної; прочитайте текст та виберіть із пропонованих анотацію, що відображає його зміст; знайдіть у кожній частині тексту речення, що передає основний зміст).

Під час повторного читання чи перегляду доцільно запропонувати учням самостійно зафіксувати деякі паралінгвістичні і невербальні засоби спілкування, розкрити їх значення, а потім прокоментувати та організувати порівняння з аналогічними засобами в рідній культурі (виберіть із поданих відповідей на питання правильну відповідь (тестові завдання); знайдіть у тексті підтвердження того, що ... ; з'єднайте правильно початок і кінець поданих речень; доведіть, що ...; сформулюйте питання, які обговорюються в тексті, та проведіть інтерв'ю; напишіть листа (листівку, e-mail) і висловіть власне бачення проблеми тексту; розіграйте в ролях такий епізод). Такі види роботи допоможуть учням розвинути культурну спостережливість.

*Формування соціокультурної компетентності в говорінні*

В процесі формування соціокультурної компетентності в говорінні можна використовувати і завчати мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно культурною семантикою відповідно до контексту, ситуації і стилю спілкування; об'єднувати знання безеквівалентної лексики, фонових слів, розширення словника з ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою; навчати учнів обирати лексичні одиниці відповідно до змісту висловлювання та ситуації міжкультурного спілкування (монологів, діалогів).

Під час говоріння учителю потрібно завжди представляти автентичний зразок для кращого розуміння розбіжностей, які є через різні культури. Необхідно проаналізувати зразок на наявність особливостей таких як стиль спілкування або ж мовні кліше. Якщо в учнів виникають проблеми з розумінням лексики, вчителю слід усунути ці труднощі, забезпечити учнів правильним перекладом слів.

Часто під час спілкування з іноземцями в розмові відбувається обмін культурною та країнознавчою інформацією, тому діалогічне або монологічне говоріння краще впроваджувати після читання або прослуховування текстів з відповідною інформацією, адже текст буде опорою для подальшого говоріння. Загальновідомими вправами на країнознавчу тему є монологічне мовлення. Учні можуть готувати короткі повідомлення про особливості культури країни, мова якої вивчається, про видатних людей, визначні місця, свята, тощо.

#### *Формування соціокультурної компетентності в письмі*

Сьогодні ми не ставимо собі питання, чому віддати перевагу в сучасних умовах, усним чи письмовим формам, але наголошуємо на важливості навчання розумінню та складання письмового тексту як одному з яскравих компонентів формування соціокультурної компетентності при навчанні іноземної мови.

Наприклад, ділове листування відрізняється від особистих листів, також є різні види текстів, есе. Звідси характерні помилки, які зазвичай допускаються в зверненні, в заключній фразі, в самій структурі побудови листа чи тексту.

Отже, необхідно вміти співвідносити явища рідної культури з подібними явищами іноземної мови.

Під час навчання письма необхідно звертати увагу учнів на різницю норм етикету в рідній та мові, що вивчається, враховувати національні та психологічні особливості комунікантів.

Важливу допомогу у цьому плані надає використання автентичних джерел або текстів зразків. Саме зміст автентичних текстів, прикладів має потенційну можливість пробудити позитивну мотивацію, викликати потребу читання іноземною мовою та спроби написання свого власного листа чи есе.

Автентичні тексти слугують прикладом, для написання власного твору, дають поле для дослідження та використання мови, що вивчається в реальних ситуаціях спілкування. Є декілька етапів, які ми проходимо перед написання власного твору, давайте їх розглянемо.

На підготовчому етапі визначається жанр написання тексту. Під час обговорення учні активізують наявну інформацію, далі визначають формат письмового тексту. На етапі моделювання письмового тексту школярі знайомляться з особливостями жанру тексту, визначають мету написання тексту, адресата (лише в листах), мовні кліше та лексичні одиниці відповідно до змісту висловлювання. На етапі планування активізуються знання учнів на тему майбутнього письмового тексту, що саме включити в текст. Пройшовши ці етапи, можна приступати до написання свого власного тексту.

Навчання письма та писемного мовлення спрямоване на вироблення умінь самостійно викладати думки в письмовій формі з використанням вивченого матеріалу. Головне завдання при навчанні письма – сформулювати в особистості того, хто навчається, якості, які необхідно для здійснення спілкування на міжкультурному рівні:

- 1) виробити необхідні граматичні автоматизми;
- 2) сформулювати навички та вміння формулювати думку відповідно до бажаного письмового стилю;

3) сформувати уявлення про предметний зміст, мовний стиль та графічну форму письмового тексту.

Можна сказати, що зараз стало недостатнім опанувати лише певний набір лексичних і граматичних структур, для повноцінного спілкування чи листування, оскільки з'явилася необхідність розуміння різниці та подібності культур, що знаходить безпосереднє відображення в письмових мовних зразках. Звідси характерні помилки, які зазвичай допускаються в зверненні, в заключній фразі, в самій структурі побудови тексту, листа чи есе, у використанні ввідних реченні та словосполученні, слів-зв'язок.

Виходячи з усього вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що без соціокультурної компетентності неможливо вивчити іноземну мову тією мірою, якою цього вимагає сучасний стандарт. Сьогодні знання іноземних мов дуже важливе. Сучасний світ і суспільство все більше і більше потребують людей, які вміють творчо мислити, аналізувати та розуміти оточуючих. Іноземна мова є одним із кращих засобів, що дозволяють розвивати ці навички. Порівняння країн, людей, звичаїв, традицій, культурного надбання стимулює та мотивує прагнення збільшувати та поглиблювати обсяг знань про інші країни та власну країну.

Отже, процес формування соціокультурної компетентності досить трудомісткий і кропіткий. Створенні нами вправи, які представлені в наступному пункті допоможуть нам в процесі формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів, адже в їх основі лежить ідея набуття досвіду міжкультурної комунікації [31].

## **2.2 Завдання на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи (на прикладі вивчення теми «Travelling»)**

У попередньому підрозділі ми з'ясували, що не існує універсальних етапів для формування соціокультурної компетентності, тобто її формування

відбувається комплексно, і повинно бути частиною навчання аудіювання, говоріння, читання та письма.

Формування соціокультурної компетентності буде успішним за умови організації вчителем і виконання учнями низки спеціально розроблених і підібраних вправ, які сприятимуть формуванню наступних умінь [15]:

- проводити паралелі між двома культурами;
- звертати увагу і вибирати соціокультурні явища згідно завдання вчителя;
- характеризувати та оцінювати соціокультурні реалії;
- висловлювати власну думку;
- знати і розуміти історичні події країни, мова якої вивчається;
- формувати позитивне ставлення до іншої культури;
- інтерпретувати соціокультурну інформацію для формування вмінь критичного мислення;
- коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту;
- вирішувати соціокультурні завдання в спеціально створених комунікативних ситуаціях [20].

Беручи до уваги те, що основною метою розроблених нами завдань є ефективне формування соціокультурної компетентності учні 7-х класів, ми розподілили вправи таким чином, щоб кожна з них була спрямована на розвиток певного компонента соціокультурної компетентності: соціокультурного, країнознавчого, лінгвокраїнознавчого (рис. 2.1).



Рисунок 2.1 – Види вправ для формування соціокультурної компетентності

Вправи були розроблені на основі теми: «Travelling», урахуваючи кожен вид мовленнєвої діяльності та компоненти соціокультурної компетентності. Також є логічним перехід від рецептивних видів мовленнєвої діяльності (читання та слухання) до продуктивних (письмо та говоріння).

### **Завдання на розвиток країнознавчого компоненту**

Формування соціокультурної компетентності починаємо з виконання завдань, спрямованих на розвиток країнознавчого компонента. Метою таких завдань є створення системи знань про англomовну культуру спілкування, традиції та звичаї країни, мова якої вивчається. Для розвитку країнознавчого

компоненту ми вважаємо доречним використання некоммуникативних, умовно-коммуникативних, рецептивно-продуктивних вправ.

За темою «Travelling» для розвитку країнознавчого компоненту одним із завдань була робота з текстом «A journey around the UK». Спершу ми здійснили дотекстовий етап, який був спрямований на активізацію загальних знань з проблеми, що висвітлювалася в тексті, усунення лексичних та граматичних труднощів, що полегшили подальше сприйняття змісту. Нижче наведено приклади деяких завдань, а весь матеріал представлений в Додатку А.

### **Завдання 1**

Мета: формування навички добування соціокультурної інформації шляхом опрацювання текстової інформації.

Візуалізація: слайди.

Режим виконання: індивідуально.

Контроль: поточний, з боку вчителя.

Завдання: What do you know about the UK? In pairs, think of two or three facts. Then compare your ideas with a class. Read the text about the UK. After reading answer the questions, work individually and then compare answers with your classmates.

1. What is Stonehenge and how old is it?
2. What sport do people play in Wales?
3. Where can you learn about a famous ship?
4. What lives in a lake in Scotland?

Ця вправа цікава тим, що представляє країнознавчу інформацію учням, запитання представлені до та після тексту змушують їх детально розуміти та вилучати країнознавчу інформацію, а також обговорювати та аналізувати для кращого розуміння іншої культури.

Наступне завдання для формування соціокультурної компетентності та розвитку країнознавчого компонента ми обрали відео по темі «Travelling» - “Window on Britain. London”, “Means of transport – learn English”. Спершу було здійснено підготовку до сприймання тексту, за рахунок активізації фонових

знань та досвіду учнів, усунено лексичні та граматичні труднощі, виконано завдання на передбачення його змісту, виходячи із заголовку та ключових слів. Нижче наведено приклад частини завдань, а весь матеріал представлений в Додатку А.

### **Завдання 2**

Мета: формування навичок добування соціокультурної інформації шляхом опрацювання аудіовізуальної інформації.

Візуалізація: слайди.

Режим виконання: індивідуально.

Контроль: поточний, з боку вчителя.

Завдання 1: Watch and listen to the video «Window on Britain. London» and do the task. Listen and write the numbers. Make a list of London transport:

1. Population of London is ...
2. The London underground started ...
3. Number of tourists coming to London each year ...

Завдання 2: Watch the video “Means of transport – learn English”. Please create the table “Pros and cons of travelling by car, train, plane, bus”.

У формуванні соціокультурної компетентності, а саме країнознавчого компонента, доречним вважаємо виконання завдань на читання та прослуховування інформації, усні відповіді на запитання щодо змісту прочитаного чи почутого.

### **Завдання на розвиток лінгвокраїнознавчого компоненту**

За темою «Travelling» – «Means of Transport» для розвитку лінгвокраїнознавчого компоненту ми розробили вправу на поглиблення та засвоєння знань про ідіоми. Перше завдання було спрямоване на ознайомлення з новими лексичними одиницями. Спочатку учні повинні були підібрати українські відповідники. Далі учні практикували вживання цих лексичних одиниць в мовленні відповідно до контексту, виконуючи вправу на заповнення пропусків у реченнях. Весь матеріал представлений в Додатку Б.

### Завдання 3

Мета: введення лексики для формування навичок ідентифікації та семантизації на рівні окремого слова та словосполучення.

Візуалізація: слайди.

Контроль: поточний, з боку вчителя.

Завдання: Match English idioms with their Ukrainian meanings.

To be in the same boat-	упустити можливість / шанс
To hit the road -	околиці, місце проживання
Itchy feet -	нічний переліт
To put the pedal to the metal -	дуже популярне місце

### Завдання 4

Мета: навчити учнів добирати мовленнєві одиниці відповідно до контексту.

Візуалізація: слайди.

Контроль: поточний, з боку вчителя.

Завдання: Complete the sentences with the idioms in a correct grammatical form.

1. I said my goodbyes and \_\_\_\_\_ back to New York.
2. It would normally take us three days driving to New York from Colorado, but with my brother \_\_\_\_\_, we made it in two.
3. If you're going to visit many countries, you'd better \_\_\_\_\_.
4. I think Disney World is too much of a \_\_\_\_\_.

Виконання некомунікативних завдань сприяє вивченню та закріпленню нових лексичних одиниць, чіткому розумінню ситуацій та контексту їх вживання.

Наступне завдання спрямоване на вивчення прислів'їв та їх розуміння, адже одним з пунктів розвитку лінгвокраїнознавчого компоненту є знання не лише ідіом та безеквівалентної лексики, а й знання прислів'їв та приказок. Весь матеріал представлений в Додатку Б.

### **Завдання 5**

Мета: збагатити лексичний запас учнів та розвинути вміння інтерпретувати їх відповідно до рідної мови.

Візуалізація: слайди.

Контроль: поточний, з боку вчителя.

Завдання: Read the following proverbs and explain them.

1. An Englishman's home is his castle.
2. East or West home is best.

Це завдання цікаве тим, що прислів'я являють собою автентичний матеріал, який не потребує адаптації. Вони складені з загальноповсякденної та простої лексики і часто використовуються в розмовній мові. Прислів'я мають повчальний характер та зосереджують увагу на цінностях народу. Працюючи з завданнями на прислів'я, учні навчаються пояснювати їх відповідно до рідної мови та ситуації, творчо мислити, надаючи прислів'ю своє власне розуміння [53].

### **Завдання на розвиток соціолінгвістичного компоненту**

Так, як міжкультурне спілкування передбачає обмін соціокультурною та країнознавчою інформацією, то на уроках англійської мови значна увага має приділятися розвитку діалогічного та монологічного мовлення, яке практикується після читання та аудіювання. Ми пропонуємо завдання для формування соціокультурної компетентності для цих видів мовленнєвої діяльності. Для цього ми використовуємо умовно-комунікативні, комунікативні завдання, рецептивно-репродуктивного та продуктивного типів.

### **Завдання 6**

Мета: навчити учнів складати власний діалог, використовуючи вивчену країнознавчу інформацію та соціокультурні лексичні одиниці.

Візуалізація: слайди.

Контроль: поточний, взаємоконтроль, з боку вчителя.

Завдання: Choose a partner and make up the dialogues using information that you learnt at last lessons about symbols, flags, monuments, historical facts, as in the example (Додаток В).

В усіх завданнях має бути присутній рецептивний компонент – сприйняття мовлення співрозмовника. Отже, завдання мають бути рецептивно-репродуктивними (репліки співрозмовника є заздалегідь заданими мовними кліше). Можливе доповнення ключовими фразами, які рекомендують вживати у певній частині діалогу.

Як вже зазначено, поширеними є вправи на розвиток монологічного мовлення на країнознавчу тематику, наприклад для створення розповідей на основі змістової опори та з використанням адекватних одиниць мовлення. Використання умовно-комунікативних завдань дає можливість навчити учнів будувати монологічне висловлювання понадфразового рівня.

### **Завдання 7**

Мета: сформувати навички вживання мовних кліше в усному мовленні учнів.

Візуалізація: слайди.

Контроль: поточний, з боку вчителя

Завдання: Choose a number of photos from different Travel bloggers profiles and create a description of a places, names and history or some interesting facts about these places based on the photos. Use the phrases for description. The name of an account could be used as a clue for brainstorming the ideas (Додаток В).

Оскільки ми вивчали тему «Travelling», на розвиток письма та соціолінгвістичного компоненту під час формування соціокультурної компетентності ми запропонували учням таке завдання.

Спочатку був представлений автентичний зразок листа про подорож до Барселони. Лист був проаналізований, визначений жанр, мовні кліше та слова зв'язки. Наступним кроком було визначення теми, на яку учні мали писати листа, складений план, запропоновані слова зв'язки. Всі матеріали розміщені в Додатку В.

## **Завдання 8**

Мета: сформувати навички вживання соціокультурних одиниць, мовних кліше в письмі відповідно до теми.

Візуалізація: слайди.

Контроль: з боку вчителя.

Завдання: You were on holiday. You stayed in a British family. Write an email to your American/Ukrainian friend telling him/her about it (50-100 words). In your email include the following:

- mention where you stayed.
- what the city/town looks like.
- what places you saw and why, say what you did.

Отже, для проведення нашого експерименту ми обґрунтували і розробили завдання для формування соціокультурної компетентності за допомогою використання презентацій. Всі запропоновані завдання відповідають рівню володіння учнями англійською мовою.

### **2.3 Організація, методика проведення та аналіз результатів експериментального дослідження щодо перевірки ефективності розроблених завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи**

На констатувальному етапі експерименту ми з'ясували сутність поняття соціокультурної компетентності, визначили компоненти, показники та критерії соціокультурної компетентності, проаналізували психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі навчання, визначили особливості формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів, проаналізували форми, методи та засоби для ефективного формування соціокультурної компетентності, зокрема доцільність використання презентацій, вивчили етапи формування соціокультурної компетентності, визначали експериментальну та контрольну групи; ознайомилися з підручником, що був основою для розробки авторської системи вправ на основі

презентацій; розробили низку завдань для з'ясування рівня сформованості соціокультурної компетентності; розробили вправи на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7 класів.

Експериментальна перевірка відбувалася на базі Хмельницької спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів №1. В педагогічному експерименті взяли участь 30 учнів 7-В класу, який було поділено на 2 групи: 15 учнів увійшло до експериментальної групи (ЕГ), 15 залишилося у контрольній групі (КГ). Для коректного розподілу учнів на групи було проведено анкетування та передекспериментальний зріз знань, який дозволив зробити розподіл таким чином, що середній бал учнів був відносно однаковий.

Анкета, яку ми роздали усім учасникам експерименту містила загальні питання до учнів щодо особистісного ставлення учнів до вивчення англійської мови, збагачення знань про культуру країни, мова якої вивчається, про народ - носія і творця культури, особливості національного характеру, норм поведінки тощо. Анкета представлена у Додатку Г.

Попереднє анкетування показало, що половина учнів з класу, не розуміють, що таке соціокультурна компетентність. Було з'ясовано, що деякі соціокультурні аспекти не розглядають на уроці, учні не розуміють різницю, що існує у нормі поведінці, особливостях побуту, традиціях, звичаях англійців і українців. Загалом більшість учнів оцінюють свій рівень сформованості соціокультурної компетентності як середній. Для перевірки рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів перед початком експерименту ми використали низку завдань (Додаток Д).

Задля достовірності проведення результатів дослідження нами було визначено компоненти соціокультурної компетентності, розроблено критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності в учнів 7 класів.

Рівень сформованості того чи іншого уміння встановлюють (згідно з визначеними критеріями) як умовну міру, що дає змогу збагнути явище й на цій

підставі дати йому оцінку. Під поняттям «критерій» (в перекладі з грецької мови – засіб, переконання, мірило) – слід розуміти «показники», які застосовуються для швидкої оцінки достовірності в контрольній та експериментальній групах.

Базуючись на аналізі наукової літератури, компонентами соціокультурної компетентності визначено *країнознавчий* (передбачає знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається, знання про народ - носія і творця культури, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї); *лінгвокраїнознавчий* (оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести) поведінки; здатності сприймати мову в її культуроносній функції, з національно-культурними особливостями, яка включає знання мовних одиниць (безеквівалентної і фонові лексики; сталих виразів, кліше, ідіом; лінгвістичних маркерів соціальних стосунків і ситуацій; фразеологізмів, афоризмів, прислів'їв і приказок; фонетичних і граматичних засобів спілкування; моделей дискурсу), у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій); *соціолінгвістичний* (знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів).

Відповідно до компонентної структури соціокультурної компетентності визначено критерії сформованості соціокультурної компетентності.

*Країнознавчий критерій* соціокультурної компетентності учнів: – характеризується сформованими знаннями про культуру, традиції, звичаї народу, мова якого вивчається; об'єднує географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни; свята, прізвища відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; художні твори та імена літературних героїв; специфічні для цієї країни ігри та іграшки,

популярні видання (газети, журнали), теле– і радіопередачі та ін.; містить усвідомлені знання про особливості повсякденного життя, стереотипів нашого сприйняття, досягнення в різних галузях (наука, мистецтво, медицина), національну кухню тощо.

Знання про країну і культуру виучуваної мови та її носіїв можна класифікувати на знання (за Фурмановою В. П.):

- історико-культурного фону (про становлення і розвиток етносу і країни, основні історичні події, географію і клімат тощо);
- соціокультурного фону (про суспільство, органи влади й управління, права, свободи та обов'язки громадян, економіку і соціальний устрій країни, її науку, культуру, мистецтво, освіту, релігію тощо);
- етнокультурного фону (про національний стиль життя, духовні цінності, свята, звичаї і традиції, фольклор, особливості менталітету, кухню тощо);
- семіотичного фону (про прийняті у країні символи, піктограми, значки тощо).

*Лінгвістичний критерій* відображає сформованість в учнів сукупності знань мовних особливостей представників країни, мова якої вивчається, здатності вибирати, використовувати і розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно культурною семантикою відповідно до контексту, ситуації і стилю спілкування; об'єднує знання безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій та володіння ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою; презентує вміння вибирати лексичні одиниці відповідно до змісту висловлювання та ситуації міжкультурного спілкування.

*Соціальний критерій* визначається здатністю особистості вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн у певних ситуаціях (орієнтуватися в цих ситуаціях, керувати ними, вирішуючи можливі непорозуміння); знанні певних правил і норм спілкування, ритуалів і моделей комунікативної поведінки, на уміннях адекватно їх розуміти і правильно інтерпретувати, а в деяких випадках і користуватися ними, а також на

готовності і бажанні взаємодіяти з іншими; здатності до емпатії, толерантності і неупередженості.

Обґрунтовані критерії та показники дали змогу визначити три рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів: високий, середній та низький., які наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Рівні сформованості соціокультурної компетентності

<b>Рівні сформованості соціокультурної компетентності</b>	<b>Зміст</b>	<b>Бали</b>
<b>Високий</b>	<p>Учень/учениця досконало володіє теоретичними знаннями про культуру традиції, звичаї народу, мова якого вивчається; об'єднує географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни; свята, прізвища відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; художні твори та імена літературних героїв; популярні видання (газети, журнали), теле – і радіопередачі та ін.</p> <p>Добре знає мовні особливості, мови якої вивчається, здатний вибирати, використовувати і розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування, обирає лексичні одиниці відповідно до змісту висловлювання та ситуації міжкультурного спілкування, об'єднує знання безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій та володіння ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою.</p> <p>Здатний вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн в різних ситуаціях володіє правилами і нормами спілкування, ритуалами і моделями комунікативної поведінки, готовий і бажає взаємодіяти з іншими; здатний до емпатії, толерантності і неупередженості.</p>	28-36

## Продовження таблиці 2.1

<b>Середній</b>	<p>Учень/учениця здебільшого правильно трактує культурні особливості та звичаї народу, має певний багаж сформованих знань про географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни, знає деякі свята, декілька прізвищ відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; знає деякі художні твори та імена літературних героїв; популярні видання (газети, журнали).</p> <p>Частково володіє мовними особливостями мови, яка вивчається, використовує мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування, робить окремі лексичні помилки, що викликають нерозуміння під час міжкультурного спілкування, робить деякі помилки при вживанні безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій, ідіом, фразеологізмів, лексичних одиниць із соціально-культурною семантикою.</p> <p>Здебільшого здатний вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн у певних ситуаціях; володіє деякими правилами і нормами спілкування, має бажання до взаємодії з іншими, деколи проявляє толерантність та емпатію.</p>	19-27
<b>Низький</b>	<p>Учень/учениця не правильно трактує культурні особливості та звичаї народу, майже не знає географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни, не знає свята, прізвищ відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; не знає художніх творів та імен літературних героїв; не знайомий з популярними виданнями (газети, журнали).</p> <p>Майже не знає мовних особливостей мови, яка вивчається, не використовує мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування, робить лексичні помилки, що викликають нерозуміння під час міжкультурного спілкування, робить грубі помилки при вживанні безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій, ідіом, фразеологізмів, лексичних одиниць із соціально-культурною семантикою.</p> <p>Не здатний вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн, майже не володіє правилами і нормами спілкування, не готовий та не бажає взаємодіяти з іншими, не проявляє емпатії,</p>	1-18

Для досягнення більшої точності у з'ясуванні результатів дослідно-експериментальної роботи нами розроблено змістове наповнення рівнів кожного із критеріїв соціокультурної компетентності (*країнознавчого, лінгвістичного, соціального*) які наведені нижче у табл. 2.2, 2.3, 2.4.

Таблиця 2.2 – Рівні сформованості країнознавчого критерію

<b>Рівні сформованості країнознавчого критерію</b>	<b>Зміст</b>	<b>Бали</b>
<b>Високий</b>	Учень/учениця досконало володіє теоретичними знаннями про культуру традиції, звичаї народу, мова якого вивчається; об'єднує географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни; свята, прізвища відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; художні твори та імена літературних героїв; специфічні для цієї країни ігри та іграшки, популярні видання (газети, журнали), теле – і радіопередачі та ін.; містить усвідомлені знання про особливості повсякденного життя, стереотипів нашого сприйняття, досягнення в різних галузях (наука, мистецтво, медицина), національну кухню.	10-12
<b>Середній</b>	Учень/учениця здебільшого правильно трактує культурні особливості та звичаї народу, має певний багаж сформованих знань про географічні назви міст, національних парків і природних заповідників, розташованих на території іншої країни; свята, прізвища відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; художні твори та імена літературних героїв; специфічні для цієї країни ігри та іграшки, популярні видання (газети, журнали), теле – і радіопередачі та ін.; має знання про деякі особливості повсякденного життя, стереотипів та знає деякі факти про досягнення в різних галузях (наука, мистецтво, медицина).	7-9
<b>Низький</b>	Учень/учениця не правильно трактує культурні особливості та звичаї народу, майже не знає географічні назви міст, національних парків, розташованих на території іншої країни; свята, прізвища відомих людей, які зробили внесок у розвиток країни; художні твори та імена літературних героїв; популярні видання (газети, журнали), теле – і радіопередачі та ін.; частково знає про особливості повсякденного життя та стереотипи, не знає про досягнення в різних галузях (наука, мистецтво, медицина).	3-6

Таблиця 2.3 – Рівні сформованості лінгвістичного критерію

<b>Рівні сформованості лінгвістичного критерію</b>	<b>Зміст</b>	<b>Бали</b>
<b>Високий</b>	Учень/учениця добре знає мовні особливості представників країни, мова якої вивчається, здатний вибирати, використовувати і розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно культурною семантикою відповідно до контексту, ситуації і стилю спілкування; об'єднує знання безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій та володіє ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою; обирає лексичні одиниці відповідно до змісту висловлювання та ситуації міжкультурного спілкування.	10-12
<b>Середній</b>	Учень/учениця частково володіє мовними особливостями представників країни, мова якої вивчається, використовує мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно культурною семантикою, які не завжди відповідають ситуаціям і стилю спілкування; робить деякі помилки при вживанні безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій та володіє ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою; робить окремі лексичні помилки, що викликають нерозуміння під час міжкультурного спілкування.	7-9
<b>Низький</b>	Учень/учениця майже не знає мовних особливостей представників країни, мова якої вивчається, не використовує мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно культурною семантикою, робить помилки при вживанні безеквівалентної лексики, фонових слів, мовних і національних реалій, не володіє ідіомами, фразеологізмами, лексичними одиницями із соціально-культурною семантикою; робить лексичні помилки, що викликають нерозуміння під час міжкультурного спілкування.	3-6

Таблиця 2.4 – Рівні сформованості соціального критерію

<b>Рівні сформованості соціального критерію</b>	<b>Зміст</b>	<b>Бали</b>
<b>Високий</b>	Учень/учениця здатній вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн в різних ситуаціях (орієнтуватися в цих ситуаціях, керувати ними, вирішуючи можливі непорозуміння); володіє правилами і нормами спілкування, ритуалами і моделями комунікативної поведінки, розуміє їх і правильно інтерпретує, а в деяких випадках і користується ними, готовий і бажає взаємодіяти з іншими; здатний до емпатії, толерантності і неупередженості.	10-12
<b>Середній</b>	Учень/учениця здебільшого здатній вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн у певних ситуаціях; володіє деякими правилами і нормами спілкування, ритуалами і моделями комунікативної поведінки, але інколи не правильно розуміє їх та інтерпретує, має бажання до взаємодії з іншими.	7-9
<b>Низький</b>	Учень/учениця не здатний вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн, майже не володіє правилами і нормами спілкування, не розуміє їх та не правильно інтерпретує їх, не готовий та не бажає взаємодіяти з іншими.	3-6

Отже, рівні сформованості соціокультурної компетентності за усіма критеріями для КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту представлені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Діагностика рівнів сформованості соціокультурної компетентності (далі СКК) для КГ та ЕГ за усіма основними критеріями на констатувальному етапі експерименту

Критерії	Групи	Рівні сформованості соціокультурної компетентності за усіма критеріями та кількість учнів (КУ)					
		Високий (10-12 балів)		Середній (7-9 балів)		Низький (3-6 балів)	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
Країнознавчий	КГ ( 15 )	3	20,00	7	46,67	5	33,33
	ЕГ ( 15 )	4	26,67	5	33,33	6	40,00
Лінгвістичний	КГ ( 15 )	4	26,67	7	46,67	4	26,67
	ЕГ ( 15 )	6	40,00	5	33,33	4	26,67
Соціальний	КГ ( 15 )	4	26,67	6	40,00	5	33,33
	ЕГ ( 15 )	5	33,33	5	33,33	5	33,33

Внаслідок підрахунку усієї кількості балів, за кожним критерієм, ми визначили загальний рівень сформованості СКК учнів 7-В класу на констатувальному етапі експерименту у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Рівні сформованості СКК в ЕГ і КГ на констатувальному етапі експерименту.

Групи	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)					
	Високий (28-36 балів)		Середній (19-27 балів)		Низький (1-18 балів)	
	КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ ( 15 )	4	26,67	6	40,00	5	33,33
ЕГ ( 15 )	5	33,33	5	33,33	5	33,33

Як видно з загальної таблиці, в усіх показниках для обох груп переважають учні, які володіють середнім рівнем СКК це – 40% в КГ та 33,33% в ЕГ. Далі на другому місці перебуває низький рівень – 33,33% в КГ та ЕГ. На третьому місці перебуває високий рівень учнів з показниками 26,67% в КГ та 33,33% в ЕГ.

За результатами констатувального етапу можна зрозуміти, що в школі мало приділяється часу для формування та розвитку основних складових соціокультурної компетентності, до того ж урок не урізноманітнюється застосуванням нестандартних та цікавих методів, засобів та прийомів навчання для формування соціокультурної компетентності. Щоб це виправити, ми розробили завдання на основі презентацій для покращення рівня сформованості соціокультурної компетентності в учнів 7-го класу, що стало основою формувального етапу нашого дослідження.

Уроки проходили три рази на тиждень тривалістю 45 хвилин за темою з шкільного підручника «On Screen 2» протягом місяця. Навчання у контрольній групі здійснювалось суто за чинною програмою, в той час, як в експериментальній з використанням розроблених завдань для формування соціокультурної компетентності на основі презентацій.

Після проведення післяекспериментального зрізу (Додаток Ж), його результати підтвердили достовірність методичного використання розроблених нами завдань для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-В класу. Заключне анкетування показало, що більшість учнів вже розуміють різницю, що існує у нормі поведінці, особливостях побуту, традиціях, звичаях англійців і українців. Загалом більшість учнів 7-го класу показали високий рівень сформованості соціокультурної компетентності.

Отже, розглянемо стан сформованості соціокультурної компетентності на завершення експерименту за кожним критерієм.

Результати даного дослідження представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Діагностика рівнів сформованості СКК для КГ та ЕГ за усіма основними критеріями на формуальному етапі експерименту

Критерії	Групи	Рівні сформованості соціокультурної компетентності за усіма критеріями та кількість учнів (КУ)					
		Високий (10-12 балів)		Середній (7-9 балів)		Низький (3-6 балів)	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
Країнознавчий	КГ ( 15 )	4	26,67	7	46,67	4	26,67
	ЕГ ( 15 )	10	66,67	5	33,33	0	0
Лінгвістичний	КГ ( 15 )	5	33,33	6	40,00	4	26,67
	ЕГ ( 15 )	11	73	4	26,67	0	0
Соціальний	КГ ( 15 )	5	33,33	7	46,67	3	20,00
	ЕГ ( 15 )	10	66,67	5	33,33	0	0

Внаслідок підрахунку усієї кількості балів, за кожним критерієм, ми визначили загальний рівень сформованості СКК учнів 7-В класу на формуальному етапі експерименту у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Рівні сформованості СКК в ЕГ і КГ на формуальному етапі експерименту.

Групи	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)					
	Високий (28-36 балів)		Середній (19-27 балів)		Низький (1-18 балів)	
	КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ ( 15 )	5	33,33	7	46,67	3	20,00
ЕГ ( 15 )	11	73	4	26,67	0	0

Отже, можна зробити висновки з даних, зображених в таблиці, що на формуальному етапі експерименту, після проведених уроків з використанням впроваджених завдань на основі презентацій, учні 7-В класу експериментальної

групи значно підвищили свій рівень соціокультурної компетентності. В середньому 11 учнів ЕГ, тобто 73% перебувають на високому рівні сформованості СКК, тоді як КГ має 5 учнів, 33,33%. На середньому рівні сформованості СКК в ЕГ перебувають 4 учнів, тобто 26,67%, в КГ групі перебуває 7 учнів, тобто 46,67%. Найбільш помітні результати має низький рівень сформованості СКК в ЕГ, жоден учень не отримав низький рівень, та 20,00%, тобто 3 учні в КГ. Можна зробити висновки, що на основі розроблених завдань значно покращився рівень сформованості СКК.

Для формулювання об'єктивних висновків виконано компаративний аналіз ступеня успішності в експериментальній і контрольній групах, що зафіксовано до та після впровадження запропонованих завдань за кожним критерієм.

Результати співставлення досягнень двох груп за країнознавчим критерієм на узагальнювальному етапі дослідження продемонстровано у табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка рівнів сформованості соціокультурної компетентності учнів відповідно до країнознавчого критерію

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)					
		Високий		Середній		Низький	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ (15)	Констатувальний	3	20,00	7	46,67	5	33,33
	Формувальний	4	26,67	7	46,67	4	26,67
ЕГ (15)	Констатувальний	4	26,67	5	33,33	6	40,00
	Формувальний	10	66,67	5	33,33	0	0

З цієї таблиці видно, що на констатувальному етапі відповідно до країнознавчого критерію ситуація у обох групах була майже однакова, однак після проведення експерименту кількість учнів, які отримали низький рівень в КГ зменшилась на 1 учня, тобто на 6,66%, в той час як в експериментальній

групі ніхто не отримав низький рівень. Показники середнього рівня не змінилися ні в КГ, ні в ЕГ. Натомість суттєві зміни відбулися на високому рівні з 4 учнів на констатувальному етапі до 10 учнів на формувальному. Показники за якими відбувався аналіз результатів сформованості соціокультурної компетентності учнів відповідно до країнознавчого критерія, які представлені в табл. 2.2.

Наступний критерій сформованості соціокультурної компетентності є лінгвістичний. Результати експерименту представлені в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка рівнів сформованості соціокультурної

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)					
		Високий		Середній		Низький	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ (15)	Констатувальний	4	26,67	7	46,67	4	26,67
	Формувальний	5	33,33	6	40,00	4	26,67
ЕГ (15)	Констатувальний	6	40,00	5	33,33	4	26,67
	Формувальний	11	73	4	26,67	0	0

компетентності учнів відповідно до лінгвістичного критерію

Завдяки цій таблиці ми можемо простежити незначні позитивні зміни проведеного дослідження. На високому рівні сформованості СКК відповідно до лінгвістичного критерію на формувальному етапі перебувають 11 учнів ЕГ та 5 учнів КГ, відповідно 73% та 33,33%. На середньому рівні в ЕГ перебувають 4 учнів, в КГ - 6, відповідно 26,67% та 40 %. На низькому рівні перебувають 0% учнів ЕГ, та 26,67 % КГ. Аналіз був проведений використовуючи наступні показники, які зображені в табл. 2.3.

Останній критерій дослідно-експериментальної роботи – соціальний, який зображений в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Динаміка рівнів сформованості соціокультурної

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)					
		Високий		Середній		Низький	
		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ (15)	Констатувальний	4	26,67	6	40,00	5	33,33
	Формувальний	5	33,33	7	46,67	3	20,00
ЕГ (15)	Констатувальний	5	33,33	5	33,33	5	33,33
	Формувальний	10	66,67	5	33,33	0	0

компетентності учнів відповідно до соціального критерію

Учні в ЕГ відповідно до соціального критерію з низьким рівнем немає. Водночас показник із високим рівнем зріс на 33,34 %, що також доводить ефективність розроблених та впроваджених завдань. Щодо КГ, то в цій групі кількість учнів з низьким та середнім рівнями зменшилася і збільшилася на двох та одного відповідно, а для високого – на одного учня збільшилась. Обробка даних відбувалася на основі наступних показників, представлених в табл. 2.4.

Беручи до уваги усі аналітичні результати проведеного експериментального дослідження, варто зробити наступні висновки, які представлені у формі загального кількісного показника в табл. 2.12 та наочно сформовано у діаграмі (рис. 2.2).

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості соціокультурної компетентності та кількість учнів (КУ)		
		Високий (28-36 балів)	Середній (19-27 балів)	Низький (1-18 балів)

		КУ абс.	%	КУ абс.	%	КУ абс.	%
КГ (15)	Констатувальний	4	26,67	6	40,00	5	33,33
	Формувальний	5	33,33	7	46,67	3	20,00
ЕГ (15)	Констатувальний	5	33,33	5	33,33	5	33,33
	Формувальний	11	73	4	26,67	0	0

Таблиця 2.12 – Динаміка рівнів сформованості соціокультурної компетентності учнів за результатами дослідно-експериментальної роботи (загальні результати)

Графік чітко та детально відображає кінцеві результати та ефективність використання наших завдань для формування соціокультурної компетентності в учнів 7 класів. Констатовано суттєві зміни в ЕГ. На початку експерименту



тільки 5 учнів (33,33%) володіли високим рівнем СКК, а у кінці їхня кількість збільшилася до 11 (73%), на низькому з 5 учнів 33,33% до 0%. В той час, як в КГ, відсоток учнів на високому рівні змінився трішки з 26,67% до 33,33). Згідно з одержаними даними підсумовано, що внаслідок експериментальної роботи, яка передбачала застосування розроблених завдань для формування

соціокультурної компетентності у процесі оволодіння англійською мовою, досягнуто помітних позитивних результатів. У КГ аналогічної високої результативності не зафіксовано.

Рис. 2.2 Динаміка рівнів сформованості соціокультурної компетентності учнів за результатами дослідницько-експериментальної роботи (загальні результати)

На початку експерименту сформульовано гіпотезу: учні в ЕГ матимуть вищий рівень після завершення експерименту, ніж учні в КГ. Перевірка вірогідності гіпотези прораховувалась за допомогою критерію Пірсона. Цей критерій доводить надійність результатів на 96%.

Розрахункова формула має такий вигляд:

$$\chi_{em}^2 = N \times M \times \sum_{i=1}^L \frac{\left( \frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{n_i + m_i}$$

$N$  – кількість учнів в експериментальній групі;

$M$  – кількість учнів в контрольній групі;

$n_i$  – кількість учнів експериментальної групи (ЕГ), які мають середні бали за критеріями високого ( $n_1$ ), середнього ( $n_2$ ), низького ( $n_3$ ) рівнів;

$m_i$  – кількість учнів контрольної групи (КГ), які мають середні бали за критеріями високого ( $m_1$ ), середнього ( $m_2$ ), низького ( $m_3$ ) рівнів;

$L$  – шкала оцінювання,  $L = 3$ .

Для  $\chi^2$ -квadrat критерію рівні значущості оцінені за кількістю ступенів вільності  $\nu$ , що обчислене за формулою:

$$\nu = (k - 1) \cdot (c - 1),$$

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	5	11	16				A1	Високий рівень КГ (КУ)	B1	Високий рівень ЕГ (КУ)
2	7	4	11				A2	Середній рівень КГ (КУ)	B2	Середній рівень ЕГ (КУ)
3	3	0	3				A3	Низький рівень КГ (КУ)	B3	Низький рівень ЕГ (КУ)
4	15	15	30							
5	8	8	16							
6	5,5	5,5	11							
7	1,5	1,5	3							
8	-3	3	0							
9	1,5	-1,5	0							
10	1,5	-1,5	0							
11										
12										
13					6,068182		E13	Значення критерія Пірсона		5,991
14										

де  $k$  – кількість вибірок, стовпчиків (груп-2),  $s$  – кількість характеристик, за якими відрізняються вибірки, рядків (рівнів оцінювання-3).

Критичні величини  $\chi_{кр}^2$  для рівнів значимості  $P=0,05$  та  $P=0,01$ :

$$\chi_{кр}^2(0,05)=5,991 \quad \chi_{кр}^2(0,01)=9,21$$

Результати показали, що експеримент з вірогідністю в 6,068 зі значенням критерію Пірсона 5,991 проведено успішно. Таблиця Excel з обчисленнями критерію Пірсона представлена на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 Таблиця з обчисленнями критерію Пірсона.

Таким чином, було проведено експеримент щодо перевірки ефективності використання розроблених завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів, який складався з двох етапів – констатувального та формувального. Слід зауважити, що проведений нами експеримент мав безпосередній позитивний вплив на формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчує досягнення окресленої мети й виконання сформульованих завдань, а також слугує підставою для підбиття підсумків наукового пошуку.

1. Виконано теоретичний аналіз сутності поняття «соціокультурної компетентності» у науковій літературі; уточнено її структурні компоненти. Під соціокультурною компетентністю учня розуміють таку якість особистості, що виражена в гармонії країнознавчого, лінгвокраїнознавчого, соціолінгвістичного компонентів, які дають змогу індивідові розуміти особливості еволюції культури, у ході якої створюють, зберігають, примножують і передають загальнолюдські цінності, вибудовувати власну модель поведінки відповідно до духовного надбання, традицій і сьогодення не тільки рідного народу, а й інших націй, уміти комунікувати іноземною мовою в різних ситуаціях, зважаючи на культурне тло різних народів.

Соціокультурна компетентність має таку структуру: *країнознавчий компонент* (знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається, знання про народ - носія і творця культури, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї); *лінгвокраїнознавчий компонент* (оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести) поведінки; здатності сприймати мову в її культуроносній функції, з національно-культурними особливостями, яка включає знання мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій); *соціолінгвістичний компонент* – знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів. Усі компоненти

соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів, і оволодіння ними має відбуватися комплексно.

2. Схарактеризовано психологічні та психофізіологічні особливості школярів на середньому етапі як суб'єктів навчальної діяльності. Середній ступінь – завершальний період у формуванні бази для активного опанування навчального матеріалу іноземною мовою. На цьому етапі продовжується розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності. Зафіксовано, що мовлення школярів вирізняється більшим ступенем змістовності, структурно багатшим, різноманітнішим в аспекті подання мовних і мовленнєвих відомостей, індивідуалізованим стилем. Поряд з говорінням та аудіюванням значна увага приділяється читанню. У середніх класах учні опановують у повному обсязі весь матеріал із граматики, що потрібний для організації усного мовлення. Важливо організувати діяльність із розвитку рецептивних навичок. Починається формування потенційного словника учнів, яке продовжується і в старших класах.

Оперуючи всебічними відомостями про вікову специфіку школярів середнього ступеня, педагог здатний дібрати методи, прийоми, форми та засоби навчання, які вможливають успішне виконання поставлених завдань. Не варто пропонувати школярам елементарні вправи та завдання, які не зацікавлять їх. Рекомендовано уникати постійного контролю, до якого помилково вдається вчитель. Усі ці не зовсім грамотні дії будуть обмежувати учнів, пригнічувати їхню ініціативність та самостійність. Натомість важливо розвивати критичний підхід до змісту, методів, прийомів, форм, засобів навчання, розширювати коло інтересів, виявляти нові мотиви навчання, пов'язані з формуванням власної життєвої позиції, перспектив та ідеалів. Водночас акцентовано увагу на потенційній відсутності широкого кола пізнавальних інтересів, незацікавленості учнів поглиблювати власні знання. Працюючи з учнями середнього ступеня, учитель має докладати чималих зусиль, щоб посилювати мотивацію учнів, зацікавлювати їх своєю та іншими дисциплінами, зберігати й примножувати опановані на початковому рівні знання, уміння та навички.

Отже, педагогам при плануванні та проведенні занять слід враховувати: вікові, психологічні й пізнавальні можливості та особливості підлітків на середньому ступені навчання, їхній загальний розвиток; специфіку інтелектуального розвитку; доречність та широкий спектр способів організації навчально-пізнавальної роботи й навчальних занять, що мають посилити зацікавленість культурними цінностями свого та інших народів; добір навчального матеріалу з урахуванням принципу «від простого до складного»; механізми здійснення міжпредметних зв'язків; інтерес до суспільно-політичних, моральних, естетичних проблем, до історії рідного краю а також країн, мова яких вивчається.

3. Виявлено особливості формування англomовної соціокультурної компетентності учнів 7 класів: комунікативне спрямування освітнього процесу, чого досягають через раціональне залучення мовного й мовленнєвого матеріалу, створення позитивної атмосфери на уроках, що імітує реальні умови комунікації та комунікативні моделі поведінки; використання методів, форм і видів навчальної діяльності, надання учням змогу сформувати навички й уміння іншомовного спілкування в усіх його функціях (пізнавальній, регулятивній, ціннісно-орієнтаційній, етикетній) у межах сфер і тем, окреслених програмою; аналіз індивідуальних та вікових особливостей і можливостей учнів, дослідження ступеня мотивованості й готовності школярів опанувати іноземну мову, з'ясування інтересів, рефлексія життєвого й навчального досвіду; ситуативним спрямуванням навчального процесу, що сприяє усвідомленню учнями реальних соціальних умов, стимулюючи їхню мовленнєву діяльність; наданням пріоритетів колективним формам навчання, урізноманітнюючи роботу школярів та створюючи умови для усвідомлення ними різноманітних соціально-комунікативних ситуацій; комплексним виконанням цілей навчання: практичної, розвивальної, освітньої та виховної; виконанням завдань діяльнісного, проблемного, творчого характеру, які забезпечують розвиток креативного мислення, загальнонавчальних умінь, об'єктивного оцінювання та переосмислення свого досвіду, вироблення власної траєкторії та власних стратегій навчання;

усвідомленим використанням учнями власного навчального досвіду у вивченні рідної мови, міжпредметних зв'язків, що сприяє розвитку навичок порівняння, систематизації, узагальнення й усвідомлення цілісності загальної шкільної освіти як етапу, що може знайти розвиток відповідно до подальшої життєдіяльності; використанням відповідних текстових й ілюстративних матеріалів, що сприятиме розвитку толерантності, поважного ставлення до культурного надбання, традицій і звичаїв, стилю життя інших націй, мову яких опановують.

4. Обґрунтовано доцільність використання презентацій для формування англійської соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи. Визначено, що формування соціокультурної компетентності є заздалегідь спланованим результатом педагогічної діяльності на уроці іноземної мови. Такого результату досягають через комплексне застосування різних методів, прийомів і засобів навчання. Одним із ефективних засобів є мультимедійна презентація, що допомагає якісно й доступно транслювати інформацію, отримувати зворотний зв'язок з аудиторією, яка сприймає та засвоює відомості. Освітній потенціал презентації, як технічного засобу навчання став гарною допомогою в здійсненні наочної підтримки формування соціокультурної компетентності учнів 7-х класів. Наявність достатнього рівня володіння комп'ютерною грамотністю дає вчителю змогу розробляти унікальні освітні кейси, що мотивують школярів до досягнення успішних результатів, спонукають до активної діяльності. Кожний слайд відображений на екрані, наповнений текстовою та графічною інформацією, з можливістю використання мультимедійних компонентів (анімації, аудіо- та відео-файлів, коментарі, таблиці, текст, тощо). Основні переваги презентаційного подання матеріалу це: *наочність, компактність, інформаційна ємність, інтерактивність, багатофункціональність, емоційна привабливість*. З'ясовано, що мультимедійні презентації доречно використовувати на всіх етапах уроку для *організації та мотивації учнів, перевірки домашнього завдання, актуалізації та засвоєння нових знань, закріплення (узагальнення та систематизації) вивченого матеріалу, контролю знань*. Використання мультимедійних презентацій на уроці англійської мови допомагає: змінити форму навчання з традиційної на

інноваційну, комунікативну, інтерактивну, заглиблену в спілкування; посилювати мотивацію школярів, демонструвати реальні зв'язки з життям, набувати практичних навичок; зацікавлювати процесом ознайомлення з відомостями, продукувати власні матеріали; удосконалювати розвиток особистостей у ході опанування нових знань; розвивати креативні здібності учнів; зняти бар'єри страху; створити атмосферу співробітництва всього колективу; інтенсифікувати процес навчання, зробити його більш наочним, цікавим, динамічним і сучасним, і як результат, досягнути головної мети навчання – виховання особистості, яка здатна розвиватися в умовах сучасного суспільства

5. Розроблено, впроваджено та експериментально перевірено ефективність розроблених завдань на основі презентацій для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи. Експериментальна перевірка відбувалася на базі Хмельницької спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи I – III ступенів № 1. В педагогічному експерименті взяли участь 30 учнів 7-В класу, який було поділено на 2 групи: 15 учнів увійшло до експериментальної групи (ЕГ), 15 залишилося у контрольній групі (КГ). У ЕГ організація навчального процесу здійснювалася як цілісна система із застосуванням розроблених нами завдань. У КГ – за традиційною методикою. Ефективність розроблення та використання завдань для формування соціокультурної компетентності в учнів 7-х класів спеціалізованої школи перевірено експериментальним дослідженням.

Після проведення експерименту, у ЕГ відбулися значні зміни. На початку експерименту тільки 5 учнів (33,33%) володіли високим рівнем СКК, а у кінці їхня кількість збільшилася до 11 (73%), на низькому з 5 учнів 33,33% до 0%. Натомість у КГ чисельність учнів, які мають високий рівень, змінилася з 26,67 % до 33,33.

Систематизовані результати дослідження дають підстави стверджувати, що окреслені в магістерській роботі завдання повністю виконано, сформульованої мети досягнуто. Викладені в розвідці концептуальні положення мають вагоме теоретико-практичне значення.

## ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Базилевська О. О. Формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / О. О. Базилевська. – Київ, 2017. 242 с.
2. Бирюк О. В. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів засобами англомовних публіцистичних текстів / О. В. Бирюк // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Житомир. 2003. № 12. С. 157-159.
3. Біла В. М. Формування соціокультурної компетенції учнів середньої і старшої школи засобами англійської мови / В. М. Біла, С. А. Дерев'янка // Таврійський вісник освіти. 2015. № 3. С. 192-198.
4. Булах Г. Формування соціокультурної компетенції під час вивчення іноземної мови / Г. Булах // Deutsch. 2018. № 8. С. 17-23.
5. Васецька Л. І. Упровадження мультимедійних технологій у навчальний процес: проблеми і перспективи. / Л. І. Васецька, О. В. Соловйова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: зб. наук. пр. 2019. Вип. 34 С. 30-40.
6. Гаврілова Л., Хижняк І. Класифікація лекційних презентацій та вимоги до них. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=19616> (дата звернення: 15.10.2022).
7. Годлевська К. В. Особливості використання мультимедіа презентацій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Nzvdpu\\_pp\\_2013\\_40\\_46.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzvdpu_pp_2013_40_46.pdf) (дата звернення: 15.10.2022).
8. Голованчук Л. П. Система вправ для формування в учнів 9-го класу англомовної культурно-краєзнавчої компетенції / Л. П. Голованчук // Іноземні мови. 2006. № 1. С. 17-25

9. Голуб І. Ю. Використання стереотипів для формування соціокультурної компетентності студентів на заняттях з іноземної мови / І. Ю. Голуб // Іноземні мови. 2012. № 4. С. 35-40.

10. Гужва Т. Використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови. URL: <http://tatyanaгуzhva.blogspot.com/2017/11/blog-post.html> (дата звернення: 15.10.2022).

11. Закір'янова І. Проблема соціокультурної підготовки вчителів (комплексний підхід) / І. Закір'янова, Л. Михайлюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2008. № 4. С. 174-180.

12. Зарічна О. Соціокультурні аспекти вивчення іноземних мов Європи / О. Зарічна // Магістр. 2008. Вип. 4. С. 151-153.

13. Калінін В. О. Особливості формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійно-педагогічної підготовки // Житомирського державного університету ім. Івана Франка. 2003. № 12. С. 154-156.

14. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. М. Колодько. К.: 2005. 24 с.

15. Колодько Т. М. Іншомовна соціокультурна компетенція у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. К.: 2003. Вип. 3-4. С. 153-158.

16. Колодько Т. М. Теоретичні аспекти формування іншомовної соціокультурної компетенції майбутнього вчителя // Соціалізація особистості: Зб. наук. праць. К.: Логос, 2003. Т. 21. С. 132-140.

17. Колодько Т. М. Методика формування іншомовної соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови. – Науковий часопис. Серія № 5. Педагогічні науки: Реалії та перспективи. К.: НПУ, 2004. Вип. 2. С. 164-171.

18. Колодько Т. М. Педагогічні умови ефективного формування соціокультурної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови // Наукові записки: Зб. наук. праць. К. : НПУ, 2004. Вип. 57. С. 54-63.

19. Колодько Т. М. До питання формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів // Матеріали міжнародного наук.-практ. конференції НПУ імені М. П. Драгоманова «Підготовка вчителя початкових класів в умовах нової парадигми освіти». Київ: НПУ, 2004. 126 с.

20. Колодько Т. М. Комп'ютерні технології у формуванні іншомовної соціокультурної компетенції студентів // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. праць. К.: Знання України, 2005. С. 337-342.

21. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук, К.: К.І.С., 2004. 134 с.

22. Копетчук Т. Соціокультурні завдання як засіб поповнення загальнокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови / Т. Копетчук // Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. № 1. С. 56-59.

23. Костенко А. А. Полімодальне сприйняття як психофізіологічна передумова застосування мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови. / А. А. Костенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 28. С. 192-197.

24. Кравченко І. М. Розвиток соціокультурної компетенції учнів на уроках / І. М. Кравченко // Англійська мова та література. 2014. № 25/26. 30 с.

25. Кристофович Т. Б. Доцільність використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови, як засобу розвитку навчальної мотивації і творчих здібностей учнів. URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-docilnist-vikoristannya-multimediynih-prezentaciy-na-urokah-angliysko-movi-yak-zasobu-rozvitku-navchalno-motivaci-i-tvorchih-zdibnostey-uchniv-19985.html> (дата звернення: 15.10.2022).

26. Кузьменко Ю. В. Вимоги до вправ для формування соціокультурних компетенцій в учнів основної школи у процесі навчання

англійського діалогічного мовлення / Ю. В. Кузьменко // Іноземні мови. 2006. № 2. С. 6-15.

27. Курінна Л. В. Соціокультурна компетентність: дефінітивний аналіз понять / Л. В. Курінна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2017. Вип. 52. С. 159-168.

28. Лісова А. П. Мультимедійний урок англійської мови. // Іноземні мови. № 4. С. 60-63.

29. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови / М. Максимець // Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна. 2006. Вип. 21, ч. 2. С. 211-218.

30. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності / О. М. Марущак // Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир. 2016. Вип. 11. С. 97-108.

31. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. / О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт. 2013. 590 с.

32. Міністерство освіти і науки України. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5-9 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf> (дата звернення: 25.09.2022).

33. Нечаюк І. О. Доцільність і особливості використання мультимедійних технологій у викладанні іноземних мов. / І. О. Нечаюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Вип. 20(1). С. 131-134.

34. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : навч. посіб. / С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт. 2008. 285 с.

35. Овсієнко Л. М. Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз. / Л. М. Овсієнко // Педагогічний процес: теорія і практика: науковий журнал. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2017. Вип. 2. С. 82-87
36. Огієнко О. І. Соціокультурна компетентність у професійній підготовці майбутнього фахівця. / О. І. Огієнко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013 № 4. С. 368-375.
37. Процюк І. Є. Формування соціокультурної компетентності особистості в науковій літературі / І. Є. Процюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2016. Вип. 3. С. 108-114.
38. Рогульська О. О. Розвиток соціокультурної компетентності учнів старших класів на уроках англійської мови. / О. О. Рогульська, Я. С. Сірик // Світ мов і мови світу: зб. матеріалів V Міжнародної наук.-практ. студ. конф., Київ, 26 травня 2022 р. Київ, 2022.
39. Рогульська О. О. Особливості розвитку соціокультурної компетентності як складової мовної підготовки фахівців у ЗВО. / О. О. Рогульська // Варіативні моделі й технології трансформації професійного розвитку фахівців в умовах відкритої освіти: зб. матер. Всеукр. наук.- практи. інтернет-конф., 23 червня 2022 р. [ред. кол.: Пуховська Л.П., Просіна О.В. та ін. ]. – К. : ДЗВО «Ун-т менеджменту освіти», 2022. – С. 341-345.
40. Фоменко Т. М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти / Т. М. Фоменко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць / Харк. нац. пед. ун-ь ім. Г. С. Сковороди. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. Вип. 42. С. 149-156.
41. Фуклева Г.О. Особливості професійної компетентності вчителя іноземної мови / Г. О. Фуклева // Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2005. № 7. С. 230-234.

42. Bowman B. Teaching English as a foreign or second language. Peace Corps / B. Bowman, G. Burkart, B. Robson // Information Collection and Exchange. – Washington, DC, 1989. – 222 p.
43. Brown G. Teaching Talk: strategies for production and assessment. London: Cambridge University Press, 1984. – 178 p.
44. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching / H. D. Brown. – Pearson Education Ltd., 2000. – 356 p.
45. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence / M. Byram. – Clevedon: Multilingual Matters, 1997. – 124 p.
46. Bulter F. C. The teaching / Learning Process / F. C. Bulter // A Unified Interactive Model (Part One) / Educ. Teach. – Englewood Cliffs, 1985. – Vol. XXV. № 9. – P. 9-17.
47. Byram M. Assessing Intercultural Competence in Language teaching / M. Byram // Sprogforum. – 2000. – Vol. 6, № 18. – P. 8-13.
48. Carter R., McCarthy M. Language as Discourse: Perspectives for Language Teaching. Harlow: Pearson. 1994. – 56 p.
49. Cook V. Second Language Learning and Language Teaching. London: Arnold, 2001. – 76 p.
50. Deardorff. D. Interkulturelle Kompetenz – Schlüsselkompetenz des 21. Jahrhunderts? / D. Deardorff [Electronic resource]. – Access mode: [https://www.jugendpolitikineuropa.de/downloads/22-177-414/bertelsmann\\_intkomp.pdf](https://www.jugendpolitikineuropa.de/downloads/22-177-414/bertelsmann_intkomp.pdf) (date of the application 26.09.2022).
51. Fantini, A. A Central Concern: Developing Intercultural Competence / A. Fantini [Electronic resource]. – Access mode: <https://agustinazubair.files.wordpress.com/2013/04/6-developing-intercultural-competence1.pdf> (date of the application 25.09.2022).
52. Gallardo del Puerto F., Gamboa E. The evaluation of computer-mediated technology by second language teachers. Educational Media International. – Vol. 46, No. 2, 2009. – P. 137-152.

53. Hadley A. *Teaching Language Cultural in Context.* / A. Hadley. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
54. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching* / J. Harmer. – Pearson Education Ltd., 2001. – 370 p.
55. Healey D. *TESOL Technology Standards Framework* / D. Healey [Electronic resource]. – Access mode: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118784235.eelt0453> (date of the application 10.10.2022).
56. Hymes D. *Language in Culture and Society. A Reader in Linguistics and Anthropolgy* / D. Hymes. – New York: Harper & Row Publishers, 1964. – 70 p.
57. Karimov R. Psychological and pedagogical characteristics of a high school student. – Namangan State University, Uzbekistan/ R. Karimov, Yo. Soliyev, A. Ermirzayev, O. Bahodirov, E. Abdurazoqov [Electronic resource]. – Access mode: <https://journals.researchparks.org/index.php/IJIE/article/view/19/19> (date of the application 26.09.2022).
58. Kramsch C. *Language and Culture* / C. Kramsch. – Oxford: OUP, 2009. – P. 1-10.
59. Min P. *The Use of Multimedia Technology in English Language Teaching: A Global Perspective* / P. Min // *Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies.* – 2013. – Vol. 1, № 1. – P. 29-38.
60. Motteram G. (Ed.). *Innovations in learning technology for English language teaching* / G. Motteram [Electronic resource]. – Access mode: [https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bjet.12143\\_4](https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bjet.12143_4) (date of the application 28.09.2022).
61. Neuner G. *Intercultural Competence* / G. Neuner, L. Parmenter, H. Starkey, G. Zarate, edited by M. Byram [Electronic resource]. – Access mode: <https://rm.coe.int/16806ad2dd%2098> (date of the application 28.09.2022).
62. *Reference Guide for the Teacher of English. Довідник вчителя англійська мова* / Упоряд. Т. Михайленко, І. Берегова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 p. – (Б-ка «ШК. світу»).

63. Safina M. S. Formation of Socio-Cultural Competence in Foreign Language Teaching / M. S. Safina // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. – 2014. – Vol. 136. – P. 80-83.
64. Thomas A. Interkulturelle Kompetenz. Grundlagen, Probleme, Konzepte / A. Thomas // *Erwägen, Wissen, Ethik*. – 2003. – Vol. 14, № 1. – 150 p.
65. Turabay G. Teaching Intercultural Communicative Competence and Its Actuality among Nations / G. Turabay, K. Kamidenova // *Scientific Collection «Interconf»: Challenges in science of nowadays*. – 2020. – Vol. 36, № 3. – P. 311-318.
66. Van Ek J. A., Trim J. L. M. (2001). *Vantage*. Cambridge University Press, 196 p.
67. Wan L. Students' Cross-cultural Awareness Cultivation in English Teaching based on Computer Multimedia Technology / L. Wan, Q. Wei, Y. Liu [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.atlantispress.com/proceedings/icesame-16/25851075> (date of the application 28.11.2022).
68. Warschauer M. Technology and Second Language Teaching / M. Warschauer, C. Meskill [Electronic resource]. – Access mode: <https://earlyreflections1.files.wordpress.com/2015/12/technology-in-the-classroom.pdf> (date of the application 26.11.2022).
69. Yezhitskaya S. The importance of the development of students' sociocultural competence at the Kazakh-American Free University. – *Kazakh-American Free University* / S. Yezhitskaya [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.kafu-academic-journal.info/journal/3/71/> (date of the application 28.10.2022).
70. Young C. Teaching the English Language Arts with Technology: A Critical Approach and Pedagogical Framework / C. Young, J. Bush [Electronic resource]. Access mode: <https://citejournal.org/wpcontent/uploads/2016/04/v4i1languagearts1.pdf> (date of the application 15/10/2022).

## Додаток А

### Приклад завдань на розвиток країнознавчого компоненту

#### Завдання 1

##### Warm-up

Can you name five towns in your country? Can you name a town in the UK?

Look at the map on slide, what we will learn today? How many places will we read about? Do you know any of these places?

##### Lead-in

*mystery* – something strange or unknown that cannot be explained or understood

*stone* – a small rock or piece of rock

*bagpipes* – a type of musical instrument, played especially in Scotland and Ireland

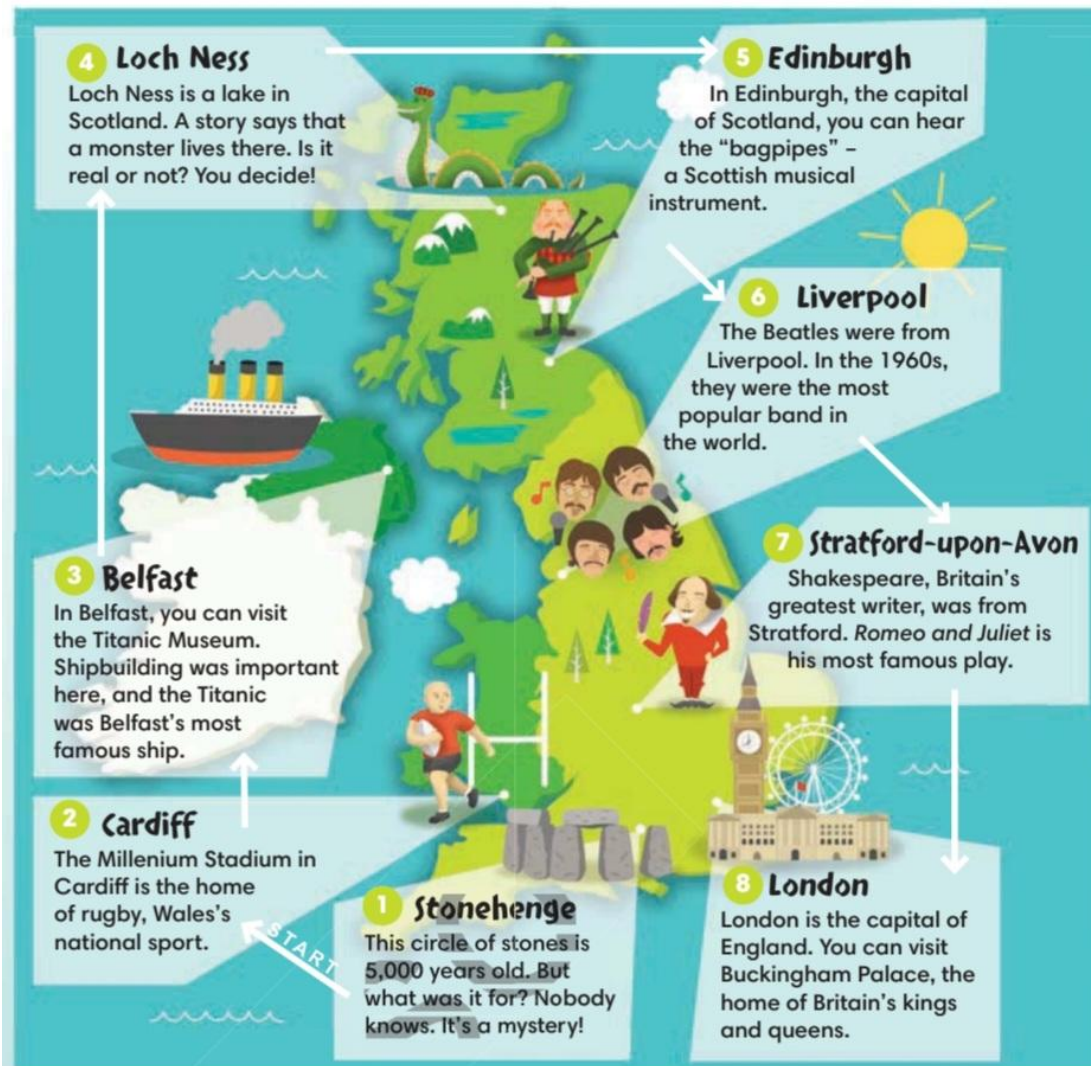
*shipbuilding* – the activity of building ships

*rugby* – a sport where two teams try to score points by carrying an oval ball

##### Exercise 1

What do you know about the UK? In pairs, think of two or three facts. Then compare your ideas as a class. Then read to the text about the UK. After reading answer the questions, work individually and then compare answers with your classmates.

1. What is Stonehenge and how old is it?
2. What sport do people play in Wales?
3. Where can you learn about a famous ship?
4. What lives in a lake in Scotland?
5. What are “bagpipes”?
6. Where were the Beatles from?
7. Who was William Shakespeare?
8. Where do England’s kings and queens live?



## Exercise 2

Work in groups. Ask and answer the question below. Make notes and share the results with the class.

Which place in the UK would you like to visit and why?

*Two people in our group would like to visit ... because.....*

## Extra activity

Follow-up questions: What's the capital of your country? What do you like more – football or rugby? Do you think there is a monster in Loch Ness? Do you know the name of any Shakespeare play?

## Завдання 2

### Lead-in

How do you usually get to school? How long does it take you? How do your parents usually get to work? How often do you use transport? What kind of transport are there in our city? How do you like to travel?

### **Exercise 1**

*Watch and listen to the video «Window on Britain. London» and do the task: listen and write the numbers.*

1. Population of London is
2. The London underground started
3. Number of tourists coming to London each year
4. There was only 1 bridge across the Thames in London
5. Number of bridges across the Thames in London now

*Make a list of transport on London:*

### **Exercise 2**

How would you like to travel around London? Explain your choice using the words: noisy, safe, boring, fast, cheap, slow, comfortable, fast, difficult.

### **Exercise 3**

#### **New words**

convenient, traffic jams, exhaust fumes, pollute, out of fashion, departure, double decker.

*Watch the video “Means of transport – learn English” Please do the table of pros and cons travelling by car, train, plane, bus.*

### **Exercise 4**

1. What is your favourite mean of transport to travel?
2. What do you like about it?
3. Which way do you use most often?
4. Would you like to try some unusual means of transport?



Who was William Shakespeare?

What are “bagpipes”?



What is Stonehenge and how old is



Where do England’s kings and queens live?

Активация Windows  
Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел  
“Параметры”



What lives in a lake in Scotland?

Watch the video “Window on Britain. London”



Watch the video “Means of travelling – learn English”  
Make the table of pros and cons of travelling by car, train, plane, bus.

	Travelling by car	Travelling by train	Travelling by bus	Travelling by plane
Pros				
Cons				

## Додаток Б

### Приклад завдань на розвиток лінгвокраїнознавчого компоненту

#### Завдання 3

To be in the same boat-	упустити можливість / шанс
To hit the road -	околиці, місце проживання
Itchy feet -	нічний переліт
To put the pedal to the metal -	пастка для туристів, дуже популярне місце із завищеними цінами
To travel light -	у стороні від популярних туристичних місць
Off the beaten track /path -	подорожувати без важкого багажу
Tourist trap -	додати швидкості
Red-eye flight -	чемоданний настрій
Neck of the woods –	вирушити в дорогу, подорож
To miss the boat –	перебувати разом з кимось в однаковому (часто скрутному) положенні

#### Завдання 4

1. I said my goodbyes and \_\_\_\_\_ back to New York.
2. It would normally take us three days driving to New York from Colorado, but with my brother \_\_\_\_\_, we made it in two.
3. If you're going to visit many countries, you'd better \_\_\_\_\_.
4. I think Disney World is too much of a \_\_\_\_\_.
5. The most beautiful beaches can be found \_\_\_\_\_.
6. During my Europe trip I visited your \_\_\_\_\_.
7. Business travelers frequently take a \_\_\_\_\_ because they must be reachable during business hours.
8. I always get \_\_\_\_\_ at this time of year, in summer.

9. Students often think that it is easy for teachers to deal with idioms, but we

\_\_\_\_\_ .

10. I wanted to apply for a job in this company, but I \_\_\_\_\_ by waiting for too long.








**Keys:**

1. hit the road 2. putting the pedal to the metal 3. travel light 4. tourist trap  
5. off the beaten track 6. neck of the woods 7. red-eye flight 8. itchy feet 9. are in the same boat 10. missed the boat.

**Завдання 5**

1. An Englishman's home is his castle.
2. East or West home is best.
3. Make yourself at home.
4. Love makes a house a home.
5. There is no place like home.
6. Home Sweet Home.
7. A home is in all hearts.
8. A hundred men can make an army, but it takes a woman to make a home.

1. To be in the same boat - 
2. To hit the road - 
3. Itchy feet - 
4. To put the pedal to the metal - 
5. To travel light - 
6. Off the beaten track / path - 
7. Tourist trap - 
8. Red-eye flight - 
9. Neck of the woods - 
10. To miss the boat - 

1. An Englishman's home is his castle. 
2. East or West home is best. 
3. Make yourself at home. 
4. Love makes a house a home. 
5. There is no place like home. 
6. Home Sweet Home. 
7. A home is in all hearts. 
8. A hundred men can make an army, but it takes a woman to make a home. 

## Додаток В

### Приклад завдань на розвиток соціолінгвістичного компоненту

#### Завдання 6

##### Example:

P1: Hi, Ann! I'm very glad to see you!

P2: Me too. How are things with you?

P1: I'm OK! Let's go to the cinema. They show a very interesting film on.

P2: Oh, dear! I'm so busy. I have no free time at all!

P1: But what are you doing?

P2: I'm preparing for a School Conference of Young Historians that is going to be the next week.

P1: And what are you going to discuss?

P2: The national symbols and holidays of Great Britain.

P1: Oh, it's really very interesting. Can you tell me anything?

P2: Sure. To begin with that the national flag of Great Britain is called Union Jack. Its history goes back to the 17<sup>th</sup> century.

P1: How does it look like?

P2: It consists of three crosses: the cross of St. George (the patron saint of England), the cross of St. Andrew (the patron saint of Scotland) and the cross of St. Patrick (the patron saint of Ireland). It is red, white and blue.

P1: Why did they choose these colours?

P2: Each country has its colour: England – white, Scotland – blue; Wales – red. These colours come from the national flags. The English flag is white with a red cross. The Scottish flag has a white cross on a blue background. The Welsh flag shows a red dragon.

P1: Do they have any other emblems and symbols?

P2: Yes. They are plants. You can see them on pound coins.

P1: Oh, that's very interesting indeed. Thank you. May be I shall go to the Internet Café instead and look for some more interesting information.

P2: Good luck, then!

P1: Good-bye, see you later!

P2: Bye-bye!

## Завдання 7

### Phrases for describing pictures

In the picture I can see....

The picture shows ....

The image reminds me of/makes me think of.....

(I guess) they/it might/could be .....

### Expressing an opinion

I think (that) ....

In my view/opinion ...

I don't think....

I don't really know (if) ...

I'm not sure (about/if) .....



Username: uktravelling



Username: [travel.in.uk](https://www.travel.in.uk)

## Завдання 9

Example:



### Useful Language:

#### Opening remarks/Reason for writing

Hi! How are you doing?

Hope everything's OK.

I'm writing this to tell you about....

I thought I'd drop you a line to.....

#### Accommodation

We stayed at/in (a hotel, hostel, host-family.....)

We rented a (cottage, seaside house ....)

#### Activities

We went sightseeing ...

We visited (a museum, an art gallery .....)

#### Closing remarks

I'd better go now.

That's all for now.

Write back soon.

### *Writing*

You were on holiday. You stayed in a British family. Write an email to your American/Ukrainian friend telling him/her about it (50-100 words). In your email include the following:

- mention where you stayed.
- what the city/town looks like.
- what places you saw and why, say what you did.

### **Plan**

Hi + (friend's first name)


(Para 1) opening remarks, reason for writing

(Para 2) accommodation, what the city looks like


(Para 3) activities, places you saw, why

(Para 4) closing remarks


your first name



Choose a partner and make up the dialogues using information that you learnt at last lessons about **symbols, flags, monuments, historical facts**, as in the example:



P1: Hi, Ann! I'm very glad to see you!  
 P2: Me too. How are things with you?  
 P1: I'm OK! Let's go to the cinema. They show a very interesting film on.  
 P2: Oh, dear! I'm so busy. I have no free time at all!  
 P1: But what are you doing?  
 P2: I'm preparing for a School Conference of Young Historians that is going to be the next week.  
 P1: And what are you going to discuss?  
 P2: The national symbols and holidays of Great Britain.  
 P1: Oh, it's really very interesting. Can you tell me anything?  
 P2: Sure. To begin with that the national flag of Great Britain is called Union Jack. Its history goes back to the 17<sup>th</sup> century.  
 P1:  
 P2:



Choose a number of photos from different Travel bloggers profiles and create a description of a places, names and history or some interesting facts about these places based on the photos. Use the phrases for description. The name of an account could be used as a clue for brainstorming the ideas.

**Phrases for describing pictures**

In the picture I can see....

The picture shows ....

The image reminds me of/makes me think of.....

(I guess) they/it might/could be .....

**Expressing an opinion**










I think (that) ....

In my view/opinion ...

I don't think....

I don't really know (if) ...


I'm not sure (about/if) .....


















*Writing*

You were on holiday. You stayed in a British family. Write an email to your American/Ukrainian friend telling him/her about it (50-100 words). In your email include the following:

- mention where you stayed.
- what the city/town looks like.
- what places you saw and why, say what you did.



## Додаток Г

### Анкетування учнів для визначення їхнього розуміння та ціннісного ставлення до соціокультурної компетентності у навчанні англійської мови

1. Чи кожна освічена людина повинна знати англійську мову?
2. Чи англійська мова служить вам засобом задоволення позаурочних інтересів (комп'ютер, електронний зв'язок, Інтернет, сучасна музика, відео).
3. Чи ознайомлює вас вчитель з культурами англомовних країн? Для чого їх потрібно вивчати?
4. Які національно-культурні аспекти (історія, традиції, звички, поведінка, мистецтво, відомі постаті) висвітлюються на уроці?
5. Щоб ви віднесли до реалій іншомовної культури? Чому їх потрібно знати?
6. Які існують розбіжності у комунікативній поведінці українця та представників англомовних країн? Чи можуть вони спричинити непорозуміння?
7. Чи вважаєте ви, що у вас сформовані соціокультурні знання й комунікативні навички, необхідні для спільної діяльності з іноземцями?
8. Чи маєте бажання листуватися з однолітками – іноземцями?
9. Чи відчуваєте ви потребу в постійному розширенні власної іншомовної соціокультурної компетентності?
10. Чи вважаєте ви, що володієте достатньою кількістю знань про культуру, манеру поведінки та готовністю до здійснення комунікації з носіями англійської мови? Як би ви оцінили свій рівень (високий, середній, низький)?
11. Як би ви могли розширювати свою соціокультурну компетентність з англійської мови?
12. Чи задоволені ви змістом соціокультурної компетентності в процесі вивчення англійської мови?

## Додаток Д

### Завдання для передекспериментального зрізу

#### Тестування для визначення рівня сформованості СКК за країнознавчим критерієм

1. What makes up the United Kingdom?
  - a) Wales, England and Scotland
  - b) Wales, England, Scotland and Northern Ireland
  - c) Wales, England, Scotland, Northern Ireland and the Republic of Ireland
  
2. The Queen or King of the UK is \_\_\_\_\_.
  - a) Elizabeth I
  - b) Charles III
  - d) Elizabeth II
  
3. Where can you find Beefeaters?
  - a) Winsor Castle
  - b) Buckingham Palace
  - c) the Tower of London
  
4. Madame Tussauds is \_\_\_\_\_ in London.
  - a) an art museum
  - b) a history museum
  - c) a wax museum
  
5. Halloween is celebrated on the \_\_\_\_\_.
  - a) 31<sup>st</sup> of October
  - b) 14<sup>th</sup> of February
  - c) 1<sup>st</sup> of May
  
6. J. K. Rowling is a famous British \_\_\_\_\_.
  - a) singer
  - b) actress
  - c) writer
  
7. Which of these airports is not in England?
  - a) Heathrow
  - b) La Guardia
  - c) Gatwick
  
8. Who lives in Buckingham Palace?

- a) The Prime Minister
- b) The Lord Mayor
- c) The King

9. The most popular sport in Britain is:

- a) tennis
- b) cricket
- c) soccer

10. Thames is the name of:

- a) a city
- b) a church
- c) a river

11. What is the name of the flag of the United Kingdom?

- a) the Red Cross
- b) the Union Jack
- c) the Stars & Stripes

12. The British like drinking:

- a) milk
- b) tea
- c) coffee

**Тестування для визначення рівня сформованості СКК за лінгвістичним критерієм**

1. The Tube is the name of:

- a) a famous church
- b) a train station
- c) the underground

2. The British currency is:

- a) the pound
- b) the euro
- c) the dollar

3. Which title do many British women use to avoid indicating whether or not they are married?

- a) Ms
- b) Mrs
- c) Miss

4. A double decker is \_\_\_\_\_.

- a) a taxi

- b) a bus
- c) a boat

5. Choose from the given words those that can be used to express gratitude:

- a) Not at all.
- b) Good.
- c) Thank you very much!
- d) You are welcome!
- e) Sorry!
- f) Thanks.

6. List all the phrases that can be used when you get to know each other:

- a) My name is...
- b) You are welcome!
- c) What is your name?
- d) I'm so glad to meet you!

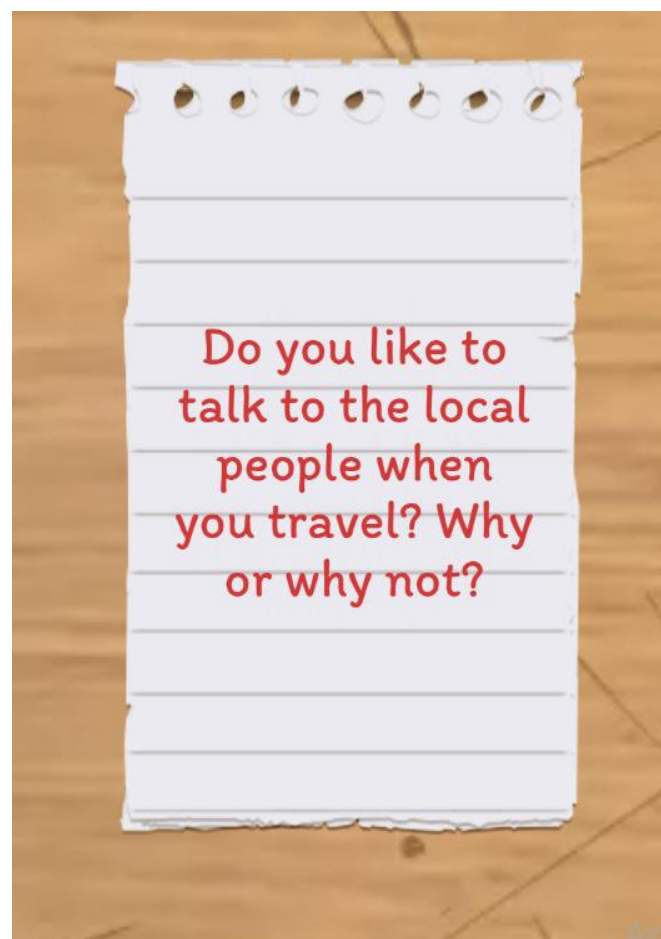
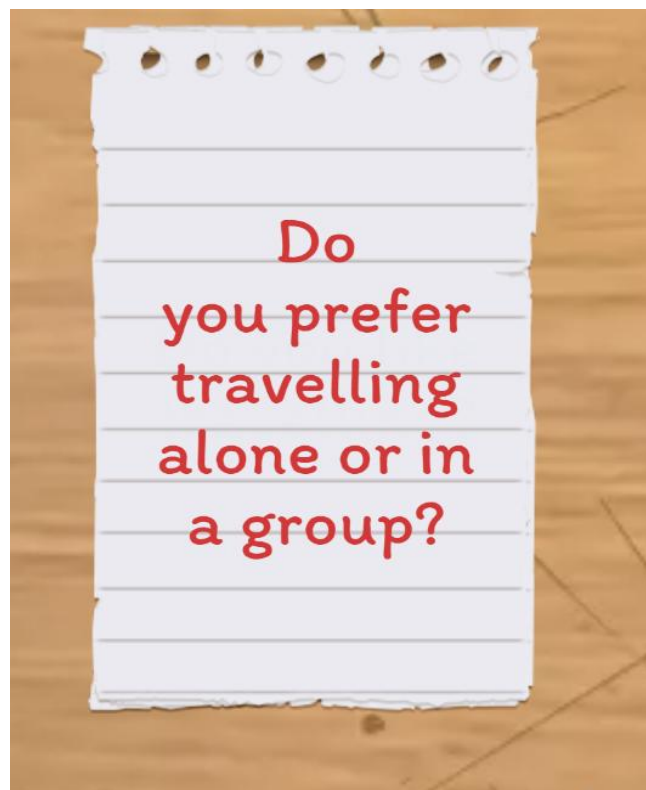
7. Correctly connect the exclamations with their meaning:

- |          |              |
|----------|--------------|
| a) Wow!  | 1. Подив     |
| b) Oops! | 2. Біль      |
| c) Auch! | 3. Прикрість |

8. Match the English sentences with the situation in which it should be used

- |                    |                                    |
|--------------------|------------------------------------|
| a) Hello!          | Ти зробив щось дуже гарно.         |
| b) How are you?    | Ти прощаєшся з другом.             |
| c) Happy Birthday! | Ти зустрівся з другом.             |
| d) Goodbye!        | У твого друга день народження.     |
| e) Well done!      | Ти цікавишся справами свого друга. |

**Завдання для визначення рівня сформованості СКК за соціальним критерієм**



## Додаток Ж

### Завдання для післяекспериментального зрізу

#### Тестування для визначення рівня сформованості СКК за країнознавчим критерієм

1. What is the official name of the country?
2. How many parts does Great Britain consist of?
3. What parts does Great Britain consist of?
4. Which London attraction has a body part in its name?
5. What's the name of the skirt men sometimes wear in Scotland?
6. A prehistoric circle of stones dating back 5000 years is a big tourist attraction. What's it called?
7. Where can you see the royal jewels?
8. Where does the prime minister work?
9. England is separated from France by:
10. The university town is the location for Harry Potter's Hogwarts Hall?
  - a) Oxford
  - b) Bristol
  - c) Cambridge
11. Which of the following is considered poor etiquette in the UK?
  - a) Arriving for dinner at someone's house 15 minutes late
  - b) Arriving at someone's house to say 'hello' uninvited
  - c) Eating lunch at your desk
12. The person at the grocery store says "Hello, how are you doing?". How should you respond?
  - a) Be honest about how you are feeling
  - b) Smile and always tell them how amazing you're feeling today and explain why
  - c) A quick "Hi, I'm good, thanks" will be enough

**Тестування для визначення рівня сформованості СКК за лінгвістичним критерієм**

Put the lines in the dialogues in the correct order:

Dialogue 1.

- \_\_\_ Really? What did you expect?
- \_\_\_ No, I've been to the UK before, but this is the first time in Glasgow.
- \_\_\_ So, what do you think of Glasgow?
- \_\_\_ Fine, I'll see what I can arrange.
- \_\_\_ Well, it's not what I expected.
- \_\_\_ There is a part like that. You must let me show you around.
- \_\_\_ Well, I suppose I thought it would be more traditional.
- \_\_\_ That would be interesting.
- \_\_\_ Is this your first trip over here?

Dialogue 2.

- \_\_\_ I'm sure I hope to get back here again.
- \_\_\_ That's a pity. Here's a lot to see.
- \_\_\_ Good. Are you here on business?
- \_\_\_ Are you staying long?
- \_\_\_ Really? That's interesting. What line are you in?
- \_\_\_ No, just a couple of days.
- \_\_\_ Yes, we're thinking of setting up an office here.

## Завдання для визначення рівня сформованості СКК за соціальним критерієм

